

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Maailma keelte ja kultuuride kolledž
Klassikalise filoloogia osakond

Anni Arukask
**Sappho sapfilise stroofi ja kuusteistsilbiku
meetiline ja semantiline struktuur**
Magistritöö

Juhendaja: Dr. Maria-Kristiina Lotman

Tartu 2017

Täna kõiki, kes olid olemas, kaasa elasid,
toetasid ja lugeda aitasid.
Suur tänu juhendajale, Mariale kannatlikkuse
ja kõigi mõtete eest.
Aitäh, Loo! Aitäh, Kas'par! Aitäh, Sappho!

Sisukord

Sissejuhatus	4
Sümbolid	7
Lühendid.....	8
1. Sappho luule ja selle uurimine oma ajastu kontekstis: taust, korpus ja traditsioon.....	2
1.1 Sappho ajastu ja elulootraditsioon.....	2
1.2 Sappho laulud ja säilinud korpus.....	14
1.3 Värsisemantika uurimisest	18
1.4 Aiolia luuletraditsioon	21
1.4.1 Sappho stroof.....	25
1.4.2 Aiolikon ehk Sappho kuusteistsilbik	26
2. Sappho üksteistsilbiku ja Sappho kuusteistsilbiku meetrikastruktuur Lesbose autoritel	27
2.1 Antsepsid Sappho stroofi üksteistsilbikutes	27
2.2 Antsepsid aiolikonis ehk Sappho kuusteistsilbikus	28
3. Aiolikoni ja Sappho stroofi semantiline oreool Sappho korpuses.....	30
3.1 Sappho stroofi semantiline oreool.	32
3.1.1 Sappho stroofi reatasand.....	32
3.1.2 Sappho stroofi salmitasand.....	39
3.1.3 Sappho stroofi fragmenditasand	41
3.1.4 Adonise värsi reatasand	44
3.1.5 Adonise värsi stroofitasand	48
3.1.6 Adonise värsi fragmenditasand	50
3.2 Sappho kuusteistsilbiku ehk aiolikoni semantiline oreool	54
3.2.1 Reatasand.....	54
3.2.2 Luuletuse tasand	58
3.3 Sappho sapfilise stroofi, Adonise värsi ja Sappho kuusteistsilbiku semantika võrdlus	59
3.3.1 Reatasandi võrdlus.....	59
3.3.1 Teemade fragmenditasandi võrdlus.....	61
Kokkuvõte	63
Summary	65
Kasutatud kirjandus	67

Sissejuhatus

Käesolev magistritöö käsitleb 7.-6. sajandi Lesbose laulikute Sappho ja Alkaiose sapfilise stroofi ja Sappho sapfilise kuusteistsilbiku ehk aiolikoni meetrilist struktuuri ning Sappho luule säilinud fragmentide semantilist oreooli nende meetrumite ulatuses. Teemavalik tuleneb varasemast kokkupuutest lesboslase kauni luulega seminaritöö raames ja soovist täita selles valdkonnas valitsevat tühimikku, kuna sellise probleemiasetusega pole neid meetrumeid varem uuritud.

Töö koosneb kolmest peatükist.

Esimene peatüki neljas alapeatükis kirjeldatakse Sappho elulootraditsiooni ja ajastut, tema säilinud tekstide korpust; värsisemantika uurimise ajalugu ning aiolia luuletraditsiooni, sealhulgas Sappho stroofi ja kuusteistsilbikut.

Teine peatükk, mis kajastab meetrumianalüüsi tulemusi, jaguneb kahte ossa. Esimeses pooles on kirjeldatud Sappho üksteistsilbiku antsepsi ja *brevis in longo* positsioonide tendentsid Sapphol ja Alkaiosel. Teises pooles esitatakse andmed Sappho aiolikoni vabade positsioonide kvantiteedi kohta.

Kolmas peatükk keskendub semantilise oreooli uurimusele. See rühmitub kolmeks. Esimene alapeatükk, milles kolm esimest alajaotust on sapfilise stroofi ja teised kolm Adonise värssi kohta vastavalt rea-, salmi- ja fragmenditasandil, kirjeldab Sappho sapfilise stroofi, teine Sappho sapfilise kuusteistsilbiku semantilist struktuuri kahes alajaotuses rea- ja fragmenditasandi kaupa. Kolmas alapeatükk võrdleb kolme värsivormi rea- ja fragmenditasandil.

Töö eesmärk on tuua võrdlev-statistilise analüüsi abil välja kvantitatiivsed tendentsid Sappho aiolikoni ja mõlema lesboslase Sappho üksteistsilbiku värsside antsepsi ja *brevis in longo* positsioonide puhul ning kirjeldada Sappho luule semantiline väli rea-, salmi- ja fragmenditasandil nii Sappho stroofi, aiolikoni kui ka eraldi Sappho stroofi kuuluva Adonise värssi puhul. Selleks teostatakse kvalitatiivse meetodiga temaatiline analüüs, toetudes Mihhail Lotmani algselt 19. sajandi vene luulele mõeldud, kuid antiikmaailma kirjeldamiseks kohandatud hierarhilisele temaloendile (Lotman 1989). Saadud andmeid töödeldakse statistiliselt, esitatakse sagedasemad motiivid ning võrreldakse eri värsimõõtude oreole omavahel.

Võrdlev-statistiliseks analüüsiks on moodustatud valimid üksteistsilbiku puhul kummaltki luuletajalt 20 rida vastavas meetrumis, kuusteistsilbiku puhul 27 värssi, kuid põhjusel, et suur osa neist pole emmas-kummas huvipakkuvas tekstikohas säilinud, koosneb valim endiselt 40 positsioonist. Järelduste tegemisel on arvesse võetud asjaolu, et fragmentsest materjalist tulenev valimi väiksus lubab pigem vaid osutada tendentsidele kui tuua välja kindlaid meetrilisi seadusi. Analüüsi üksteistsilbikusse puutuv pool põhineb minu 2014. aasta seminaritööl „*Anceps*’i ja *brevis in longo* positsioonide kvantiteet aioolia meetrikute üksteistsilbikutes“.

Rasketeks silpideks on loetud kõik diftongi või pikka vokaali sisaldavad silbid (loomu poolest), kahe vähemalt konsonandiga suletud silbid, (sh *muta cum liquida*) ning kinnised rea lõpusilbid (positsiooni poolest) (vt Smyth 1920, Maas 1962: 76).

Temaatilise struktuuri kirjeldamisel on kasutatud elementaarsete teemade formaliseeritud ja kodifitseeritud loendit, mille koostamisel on lähtutud põhimõttest, et poetilise teose teemaks saab olla mis iganes – välise maailma universumile vastab potentsiaalselt temaatiline universum. Seetõttu on kodifikatsioon koostatud sellise loogikaga, et seda on võimalik lõputult täiendada ja täpsustada: kasutatud temaatiline loend jaguneb kolmeks peamiseks alajaotuseks: 1) universum, 2) inimene, 3) ühiskond, iga jaotuse all on vastava koodiga teemad, alateemad, alateemade alateemad jne (nt 2 inimene, 23 inimkeha, 233 funktsionaalsed seisundid, 2331 väsimus). Teisalt on aga alati võimalik alateemasid juba puht formaalselt, vaid koodile toetudes taas põhiteemadeks koondada: funktsionaalsed seisundid saab taandada tagasi inimkehale ja sealt omakorda inimesele. Temaatilist analüüsi on teostatud värsirea tasandil (motiivid), stroofi tasandil ja luuletuse tasandil (luuletuse põhiteema). Mihhail Lotmani esialgu 19. sajandi vene luulele mõeldud loend on töö käigus pidevalt kreeka luuleilma nähtuste ja reaasidega täienenud.

Lüürikat eristab teistest žanritest selle põhitähelepanu koondumine inimesele, tema tunnete-seisunditele ja see, et sageli on luuletaja ise selle tähelepanu objekt: ta ei räägi kellegi teise suurtest tegudest, vaid iseendast selles hetkes. Lüürika on võrreldes teistega, näiteks eepikaga võrreldes personaalsem žanr, mis püsib rohkem käesolevas hetkes kui suurtel minevikutegudel. Samas on ka erandeid ja mitte alati pole lüüriline luuletus isiklik.

Sellest hoolimata võib püstitada hüpoteesi, et juba žanrist lähtuvalt on sõltumata värsimõõdust Sappho luules põhifookuses inimesega seonduv teemaring. Värsimõõduti aga võivad erineda universumi- ja ühiskonnasfääri jäävad teemad. Näiteks Bonnie C. MacLachan avaldab

arvamust, et Sappho sõnad pole mõeldud väljendama mõnd autori ainulaadset seisukohta ja vahepeal näib tema stiili olevat sisse ehitatud aja- ja koha mitmetähenduslikkus ja ebaselgus. Peale selle uskus Denys Page, et Sappho rakendas (joonia¹) eepilisi vorme ja sõnavara ning segas neid Lesbose kõnekeelega, töötades ümber eepikat, kirjeldamaks armukirge. (MacLachan 2007: 165, 167)

Uurimuses toetun eelkõige Loebi raamatukogus avaldatud Lobel-Page'i 1982. aastal publisteeritud ja 1990. ja 1994. aastal parandustega taasilmunud tekstiväljaandele „Greek Lyric I: Sappho and Alcaeus“, mille toimetas David A. Campbell; fr. 58 ehk „Tithnose luuletuse“ puhul toetun Dirk Obbinki 2009. aastal ilmunud artiklile „Sappho Fragments 58–59. Text, Apparatus Criticus, and Translation“, „Vendade luuletus“ ja „Kyprise luuletus“ pärinevad sama autori 2014. aasta artiklist „Two New Poems by Sappho“, paljud sapfilises stroofis fragmendid, sh fr. 5 said täiendust Simon Burrise, Jeffrey Fishi ja Dirk Obbinki 2014. aasta artiklist „New Fragments of Book 1 of Sappho“.

Magistritöö valmis Eesti Teadusagentuuri grandiprojekti PUT1231 raames.

---

¹ Richard Janko (1982: 198-200) uurimus viitab hoopiski sellele, et eksisteeris aiooliapärane eepika, mis on joonia eepikatradsioonist vanem.

Sümbolid

—	pikk silp, tähistab meetrilises skeemis pikka silpi.
˘	tähistab meetrilises skeemis lühikest silpi.
⏏	<i>brevis in longum</i>
×	antseps
^	akefaalia või kataleksis.
⋯ või ÷	anaklaas
⋮	tsesuur
	sild
○ ○	aioolia baas
[ ]	laiendus
	värsi lõpp
	salmi lõpp

Lühendid

<i>Aen</i>	<i>Aeneis</i>
Anacr.	Anakreon
<i>Anth. Pal</i>	<i>Anthologia Palatina</i>
ap.	<i>apud</i> (juures)
Apollod.	Apollodoros
Ar.	Aristophanes
<i>Ars. Amat.</i>	<i>Ars Amatoria</i>
<i>Ars. Gramm.</i>	<i>Ars Grammatica</i>
Athen	Athenaios
<i>Bibl.</i>	<i>Bibliotheca</i>
Callimach.	Kallimachos
<i>Carm.</i>	<i>Carmina</i>
Cratin.	Kratinos
<i>Ench.</i>	<i>Enchiridion de Metris</i>
<i>Ep.</i>	<i>Epistulae</i>
fr.	fragment
frr.	fragmendid
<i>Her.</i>	<i>Heroides</i>
Hes.	Hesiodos
Hor.	Horatius
<i>Leuc.</i>	Lukianos
Luc.	Nymphodoros
<i>Mar Vict</i>	Marius Victorinus
Menand.	Menandros
<i>Nav.</i>	<i>Navigium</i>
<i>Nec.</i>	<i>Necyomantia</i>
Nymphod.	Nymphodoros
Ov.	Ovidius

P.Oxy.	Oxyrhynchus Papyri
Phaed	<i>Phaedrus</i>
Phot.	Photios
Poll.	Iulius Pollux, Iulius Polydeukes
Pseudol.	<i>Pseudologista</i>
Ran.	<i>Ranae</i>
Sapph.	Sappho
Silv.	<i>Silvae</i>
Stat.	Statius
Str	Strabo
Th.	<i>Theogonia</i>
Trist.	<i>Tristia</i>
Verg.	Vergilius
Verr. orat.	<i>Oratio in Verrem</i>
Vesp.	Vespae
VH	Varia Historia

1. Sappho luule ja selle uurimine oma ajastu kontekstis: taust, korpus ja traditsioon

Käesolev peatükk jaguneb neljaks ning kirjeldab Sappho luule tausta – või vähemalt seda, milline usutakse taust olevat –, korpuse ja esitamistavade küsimusi, värsisemantika uurimise ajalugu ning aioolia meetrumite eripära.

1.1 Sappho ajastu ja elulootraditsioon

Lesboslanna Sappho on õhtumaade kirjanduse varaseim naisautor, kelle loomingut on säilinud. Ta sündis millalgi 7. sajandi lõpus eKr ja on varastest kreeka naisautoritest ka kuulsaim.² Antiikajal oli ta juba 6. sajandi lõpuks ja 5. alguseks eKr piisavalt tuntud, et teda kujutataks vaasimaalidel, nimi kõrvale kraabitud³. Platon mainib teda vanade tarkade meeste ja naiste hulgas (*Phaedr.* 235c) ja hellenismiajal teati, et ta nimetas Sappho kümnendaks muusaks (*Anth. Pal.* 9.506), kuigi esimesena asetas ta nende hulka Dioskorides (*Anth. Pal.* 7.407), kes kutsus teda ka Aphrodite kaaslaseks⁴. Hellenismis kiideti teda ka naissoost Homerosena (*Anth. Pal.* 9.26). Sellest ajast on ta nime ümber lisandunud veel mütoloogiat: meeleheitlik naistearmastaja, noorema mehe enesetapjast armuke, tütarlastekooli pidaja ja õpetajanna, ajatu naiselikkuse sümbol⁵, Aphrodite preestrinna...

See mütoloogia ja elulootraditsioon on ehitunud ümber detailide ja vihjete tema loomingus, see arenes välja veel arhailisel perioodil (8.-5. saj eKr), jätkates arengut antiikaja lõpuni. Võib öelda, et areng jätkub senini, kuna tänapäeva uurijad lisavad ta fragmentidesse tähti või terveid sõnu-nimesid, toetudes tunnistustele antiikajast või oma hüpoteesidele. Kuigi on tõestamatu, et lüüriline mina tema luules on autor ise või alati tema ise, tundub üht-teist tema loomingus olevat siiski autobiograafiline (Kivilo 2010: 198-200, 168).

---

² Teada on veel Myrtisest, Praxillast Korinnast ja Telesillast, kes tegutsesid 5. sajandil eKr ning hellenistlikest Anytest, Nossisest, Moirost ja Erinnast. Vt Snyder 1989.

Bonnie C. MacLachan (1997: 175) avaldab arvamust, et fr. 31 võib olla kõige kuulsam iseseisev luuletus, mis antiikajast säilinud. (Tuleb siiski märkida, et ehkki tõlkijad käsitlevad seda tihti tervikliku luuletusena, fragmenteid kohti tõlkes koguni tähistamata, ei ole see täielikuna säilinud.) Catulluse imitatsioon (fr. 51) on kindlasti tuntusele kaasa aidanud.

³ Vt Sappho kujutamist kunstis Kivilo 2010: 172-173 ja Snyder 1989: 6-7.

⁴ Sappho tõstmisest muusade hulka vt Gosetti-Murrayjohn: 2006.

⁵ Mitmed uusaegsed naisautorid (sh Amy Lowell, Renée Vivien) on otsinud temas enda loomingulisi juuri, leidmaks järjepidevust ja tunnet jagatud väärtustest teiste naistega. Vt Snyder 1989: 36-37.

Meil pole 7.-6. sajandi Lesbose ühiskonna ja selle moraali kohta nii ulatuslikku arheoloogilist, kunstilist ja kirjanduslikku materjali kui näiteks 5. sajandi ateenlaste kohta, allikad on pigem kesised. Kogu info arhailise ajastu Lesbose kohta tuleb eelkõige just Sappho ja tema kaasaegse lauliku Alkaiose⁶ fragmentidest. Kõik väited toonase Lesbose tavade kohta, mis ei põhine neil kahel autoril, on oletused või ülekanded teadmistest Kreeka elukorralduse kohta muul ajal ja kohtades. Loomulikult võib neil paikadel olla Sappho eluaja Lesbosega midagi ühist. (Snyder 1989: 2-3, vt Ure 1929)

Tema eluaja Kreekat kirjeldab inimeste, kaupade ja ideede elav liikumine. Polised rajasid kolooniaid kõikjal Vahemerel ning kauplesid omavahel ja barbaritega. Kunstis ja pillide puhul on märgata Lähis-Ida vanemate kultuuride mõju ning kreeklased, kellest paljud elasid maismaa eraldatud osades või saartel nagu Sapphogi said laiemast maailmas aimu reisides ise või kuulates sõprade-sugulaste kogemusi. Märkused Sappho ja Alkaiose luules ning arheoloogilised materjalid annavad tunnistust Lesbose tihedatest kaubandussidemetest ja läbikäimisest idanaabri Lüüdiaga ning pikast kõrgkultuuri traditsioonist, mis tegi võimalikuks nende kahe luuletaja, Terpandrose ja legendaarse Arioni esiletõusu. (Snyder 1989: 2-3) Kirjanduses valitses eepika ning mõni sajand varem elas Mütileenes *Ilias Parva* autor Lesches (MacLachan 1997: 167). Oli laienemise ja ajuti segaduste aeg, sest vanu aristokraatlikke valitsusvorme kõigutasid kaubandusliku ja poliitilise sfääri uustulnukad (Snyder 1989: 2).

On oletatud, et Sappho peregi olid Lesbose rikkad-mõjukad immigrandid ja et sama päritolu oli veel türann Pittakos, kelle vastu võitles Alkaios kui vana nobiliteedi esindaja (vt Bauer 1963: 6-10).

Sappho kutsub end tihti nimepidi. See julgustab autorit ja lüürilist mina ühe isikuna võtma. Enamasti ütleb ta Ψάπφω, vrd järgmisi fragmente Sappho loomingust:

Fr. 1.19-20

/--/ τίς σ', ὦ
Ψάπφ', ἀδικήει;⁷

Fr. 94.4-5

'ὦμ' ὥς δεῖνα πεπ[όνθ]αμεν,
Ψάπφ', ἦ μάν σ' ἀέκοισ' ἀπυλιμπάνω.⁸

⁶ Alkaiose ja Sappho vahel olnud värsivormis dialoog. Vt Kivilo 2010: 170-171.

⁷ kes sulle, oo Psappho, teeb liiga?

⁸ „oh, mida jubedat kan[nat]ame, Psappho, tõesti su jätan vastutahtsi.“

Ψάπφοι, σεφίλ⁹

Ψάπφοι, τί τὰν πολύολβον Ἀφροδίταν . . .¹⁰

Ühes oluliselt kahjustatud fragmendis (213A Voigt) esineb kreeka kirjas levinum vorm Σαπφώ, aga see võib olla osa värsside juurde kuuluvast kommentaaritekstist. Ψ-ga nime kirjapildis võis Sappho tähistada sisihäälikut, millel kreeka dialektides täpne vaste puudus ja mida muud kreeklased kirjutasid Σ-ga; samas kui nimi ise võis olla asiaatlikku päritolu ja seotud jumal Saponiga (Zuntz 1951: 12-35, vrd Kivilo 2010: 168).

Varasemad antiikallikad ütlevad, et ta isa nimi oli Skamandronymos või Skamandros¹¹ (vt Hdt 2.135, P. Oxy 1800 fr. 1), kuigi hiljem pakutakse veel umbes poolt tosinat nime (vt Suda Σ 107). Kuna selle idapärase nimega (vt Ramsay 1904: 286) jõgi asub Väike-Aasias, võisid Sappho perel olla piirkonnaga tihedad sidemed (Podlecki 1984: 83). Ema nimi olevat olnud Kleis (Suda Σ 107). Teadaolevalt pole Sappho ise vanemate nimesid maininud¹². Küll aga esinevad luules kahe venna nimed: Charaxos (fr. 5, Voigt 213A ja nn „Vendade luuletus“; angloameerika traditsiooni „Brothers Poem“¹³) ja Larichos („Vendade luuletus“), kes oli ilmselt noorem, vrd:

„Vendade luuletus“ 17-20

κᾶμμες, αἶ κε τὰν κεφάλαν ἀέρρη
Λάριχος καὶ δὴ ποτ' ἄνηρ γένηται,
καὶ μάλ' ἐκ πόλλ[η]`αν' βαρυθυμίαν κεν
αἴψα λύθειμεν.¹⁴

Athenaiose järgi Sappho sageli kiitis teda, kes ta oli Mütileene¹⁵ prütaneionis¹⁶ veinivalaja, mis oli nägusate aristokraatlike noormeeste amet (Sappho fr. 203 skoolion), nii et pere pidi olema kõrgest soost, mis omakorda võimaldas tal pühenduda kirjanduslikele harrastustele.

⁹ Psappho, ?sind arm[astan?].

¹⁰ Psappho, miks sa üliheldet Aphroditet...

¹¹ Jõgi Troases, tänapäeva Menderes või Neretva. Mütoloogia järgi Okeanose ja Tethyse poeg (Hes. *Th.* 337-345) ja Trooja kuningakoja esivanem (Apollod. *Bibl.* 3.12.1-3).

¹² Küll aga jutustab ta emast või sigitajast üldiselt fragmendis 98 seoses Kleise (võimaliku tütre) ehtimisega ning fragmendis 102 kurdab ta kellegi „kallile emale“, et armastus ühe noorema vastu ei lase kangast kududa.

¹³ Teksti on võimalik lugeda Dirk Obbinki *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*'is 189 (2014: 32-49) avaldatud artiklis „Two New Poems by Sappho“.

¹⁴ ja meie, kui oma pea tõstab Larichos ja kord meheks saab, ka paljudest masendustest/pettumustest kähku vabaneksime.

Seevastu Charaxos valmistas õele palju meelehärmi, mis on leidnud väljundi ka Sappho loomingus.

Fragmendi 5 teises salmis (v. 5-8) soovib Sappho, et vend peaks meeles aristokraatlikku aukoodeksit, *arete*'d:

ὄσσα δὲ πρόσθ' ἄμβροτε πάντα λῦσα[ι
καὶ φίλοισι φοῖσι χάραν γένεσθαι
κῶνίαν ἔχθοροισι· γένοιτο δ' ἄμμι
μηδάμα μηδ' εἶς¹⁷

Herodotose järgi (2.134-135) oli Charaxos seotud kuulsa Egiptuses Naukratises resideerinud kurtisaani Rhodopisega, kelle peale ta kulutas meeletult ja Sappho arust asjata raha. Ovidiusel (*Her.* 15.63-70)¹⁸ kurdab Sappho, et vend laostus selle armastuse tõttu ja eksleb nüüd meredel, mis võib tähendada piraadiametit. Sappho loomingus esineb nimi Doricha, keda Strabo (17.1.33) samastab Herodotose Rhodopisega vähemalt osaliselt.¹⁹

Fr. 7.1

Δωρί]χας [²⁰

Fr. 15.10-12

μη]δὲ καυχάσ[α]ιτο τόδ' ἐννέ[ποισα
Δ]ωρί]χα, τὸ δεύ[τ]ερον ὥς πόθε[ννον
εἰς] ἔρον ἦλθε.²¹

¹⁵ Traditsiooni järgi oli Mütileene Sappho kodulinn (*Marmor. Ep.* 36, Nossis *Anth. Pal.* 7.718 jpt, vt Kivilo 2010:174). Linna mainib ta fragmendi 98 üsna kannatanud osas, aga luuletuse kontekst pole selge (mainitud on kleanaktiidide, ühe Lesbose tähta pere pagendamist). Teine kandidaat kodulinna staatusele oli Eresos (Dioskorides ja Suda), mida Nymphodoros (572 F, ap. Athen. 13.596e) seostab hoopis kurtisaan Sapphoga ja mis on ilmselt hilisem traditsioon.

2. sajandist eKr on andmeid, et mütileenelased kujutasid Sapphodi müntidel (Poll. 9.84) ning selliseid (3.-1. saj. pKr) on leitud nii Mütileenest kui ka Eresosest (vrd Kivilo 2010: 172-173).

¹⁶ *πρυτανεῖον* – kogukonnahoone, kus hoiti riiklikku koldetuld (peale Ateena ka Delfis, Korintoses, Samosel). Seal pakutud einega avaldati austust nt saadikuile või aukodanikele.

¹⁷ aga nii paljut kõike kui ta on varemalt eksinud, kahetseks ja sõpradele, kes tal on, oleks rõõmuks ja ja hädaks vaenlastele; ärgu ta olgu meile (seda) mitte üldse

Kahes järgnevas reas soovib Sappho veel, et vend tahaks õelegi au teha.

¹⁸ Enamasti peetakse Ovidiuse autorsust selle kirja puhul tõeseks.

¹⁹ Strabo lisab tuhkatriinuloo, mida kordab Aelianus (*VH* 13.33), nimetades Egiptuse kuningat Psammetichoseks (Psammetichos I valitses 7. sajandil eKr). Herodotose teada oli Charaxos traaklanna Doricha vabaks lasknud, mille järel oli too ametiti maha panemata ajanud kokku suure varanduse, nii et tal oli võimalik teha Delfile väljapaistev pühendkink ja vahest isegi kuningas Mykerinosele (4. dünastiast, mis valitses aastatel ca 2613-2498 eKr) püramiid ehitada, kuigi viimast Herodotos ei usu. (Hdt. 2.134-135) Athenaios (13.596b) leiab, et Herodotos eksib, kui samastab Charaxose armukest Dorichat ja pühendkinkide Rhodopist. (Vrd Kivilo 2010: 176-177)

²⁰ Dor[icha oma?]

²¹ e]ga kiideldu sellest rä[äkides D]oricha, teist [k]ordagi kuidas igats[etud] armastuse [juurde] ta {Charaxos?} tuli.

See armulugu oli teada juba 5. sajandiks eKr ja oli väga elujõuline, põhinedes ilmselt Sappho luulel. Allikad mainivad veel kolmandat venda Erigyios või Eurygios (Suda Σ 107), aga temast pole midagi teada. Nende pere võis olla piisavalt oluline, et nad maapakku saata. Eksiili mainib eksplitsiitselt vaid üks allikas *Marmor Parium* (*Marmor Ep.* 36)²², mille järgi olevat nad valinud sihtpunktiks Sürakuusa, ilmselt seetõttu, et neil võis seal leiduda mõjukaid kontakte. Eksiili põhjust sealt ei ilmne ja ka Sappho poliitvaateid loomingust välja ei loe.²³ Cicero sõnul (*Verr. orat.* 4.57.125-127) paiknes 1. sajandil eKr, kuni Verres selle röövis, Sürakuusa prütaneionis kaunis 4. sajandi skulptori Silanioni pronkskuju Sapphost. On siiski raske täpselt dateerida, millal kuju prütaneionisse paigutati.

Infot niivõrd tähtsa isiku lähikondlaste nimede kohta, eriti kui perel oli kõrge positsioon, säilitati ilmselt kohalikus suulises traditsioonis. Samas on teistegi poeetide elulugudes tavaline jutt tähtsatest või erilise nimega esivanematest, aga on raske näha põhjust pereliikmetele just selliste nimede andmiseks. (Kivilo 2010: 178-179; vrd 174-176)

Sappho saavutustest poeedina ja sellest, kuidas millisena ta oma maailma kirjeldab, ilmneb, et Lesbose naised, vähemalt aristokraatidest naised elasid vabamat elu kui naisterahvad mujal, v a vaid Spartas, ja neile oli kättesaadavad enesearendamise võimalused, mida mujal Kreeka ajaloos ei esine (vt Ure 1929).

On märke, et varajasi kreeka autoreid Sappho homoerootika ei häirinud. Anakreoni suhtumine lesboslannade vahelisse armastusse ei tundu pahakspanev (358 PMG); Herodotos, Aristoteles, Platon ja teised klassikalised autorid (v. a. komöödiakirjanikud) ei maini Sappho homoseksuaalsust üldse. (Kivilo 2010: 189) Tõeline pinge koht võis olla pigem selles, et vastupidiselt peavoolu mehelikult armastusmudelile, kus jaotati peaaegu soospetsiifilisi passiivseid ja aktiivseid rolle, kujutas Sappho naisi ihalevate, mitte ükskõiksete armastajatena. (MacLachan 1997: 159)

Suurt kajastust leidnud poleemika homo- ja heteroseksuaalse armastuse vastandamise ja piiristamise üle võib olla Sappho eluaja kontekstis täiesti pinnapealne. (MacLachan 1997: 158-159) Teiselt poolt kehtis hilisem üldarvamus, et lesboslased on amoraalsed (vt Anacr. 358; Ar. *Ran.* 1308, *Vesp.* 1346; Luc. *Pseudol.* 28).

Fragmendis 138 võib esineda armukutse mehele:

---

²² Marmor on just dateeringu tekstikohas fragmentaarne. Oletatavasti toimus väljasaatmine vahemikus 605/4 ja 595/4 eKr. Vrd MacLachan 1997: 156.

²³ Oletuste kohta perekonna poliiteelistustest vt Kivilo 2010: 182-183.

στᾷθι †κᾶντα† φίλος
καὶ τὰν ἐπ' ὅσσοις' ὀμπέτασον χάριν²⁴

Fragmendis 121 pöördutakse mehe poole:

ἀλλ' ἔων φίλος ἄμμι
λέχος ἄρνυσο νεώτερον·
οὐ γὰρ τλάσομ' ἔγω συνοί-
κην ἔοισα γεραιτέρα²⁵

Fragmendis 102 ihaobjekti sugu ei selgu:

γλύκηα μάτερ, οὔτοι δύναμαι κρέκην τὸν ἴστον
πόθῳ δάμεισα παῖδος βραδίναν δι' Ἀφροδίταν²⁶

10. sajandist pärineva Suda leksikoni traditsiooni põhjal oli Sapphol abikaasa (ainus allikas selle kohta) ning tütar Kleis²⁷.

Fr. 132

ἔστι μοι κάλα πάις χρυσίοισιν ἀνθέμοισιν
ἐμφέρη<v> ἔχοισα μόρφαν Κλείς ἀγαπάτα,
ἀντὶ τᾶς ἔγωδῃ Λυδίαν παῖσαν οὐδ' ἐράνναν . . .²⁸

Abikaasa Kerkylas või Kerkolas olevat olnud väga rikas mees Androselt²⁹, ent tema nimi (nagu Vāntbert Mehikoormast või Meessaarelt³⁰) näib pärinevat komöödiakontekstist (vt Kivilo: 178). 4. sajandi Ateenas on Sapphost kirjutatud ilmselt nilbe sisuga komöödiates, millest on säilinud üksnes pealkirjad, luuletajannat ei kujutatud nähtavasti korraliku koduperenaisena, vaid tegemist oli liiderliku naisega, tüüptegelasega, kellel on palju

²⁴ seisa †mu ette†, olles armas {või “kui mind armastad“} ja laota/lennuta mu üle sarm/nautlemine su silmades. Athenaiose sõnul (13.164d) on need välimuse tõttu üldimetletud mehele suunatud read. Athenaiose sõnavalik võib viidata, et Sappho pilkab.

²⁵ aga olles sõber/armas mulle, võta/võida noorema voodi, sest ei talu mina olla suhtes, olles vanem.

²⁶ kallis ema, ma üldse ei saa kangast kududa haaratuna ihast lapse/nooruki vastu sireda-saleda Aphrodite tõttu.

²⁷ Kuna tava nimetada lapsi vanavanemate järgi on selles piirkonnas tavaline, võis Sappho ema nimi olla siit tagurpidi tuletatud, kuigi välistada ei saa, et antiikajal oli selle kohta kättesaadavat ürikumaterjali või tunnistus Sappho luules (Kivilo 2010: 175). Noore Kleise nimi esineb fragmendis 98, kus Sappho paistab kõnelevat ehtimiskommetest oma esivanemate nooruses ja muretsevat Kleise ehtimise pärast. Fragmendis 150 pahandab Sappho Maximos Tyriose järgi tütreaga, et muusade kajas ei tohiks itkeda.

²⁸ mul on kaunis laps, kuldsete lilled moega silmaterake {= ainus laps?} Kleis, kelle vastu mina ei tervet Lүүdiat ega ilusat {kohta} (võtaks?).

²⁹ Kui Sappho oli abielus rikka välismaalasega, vihjab see taaskord Sappho pere tähtsusele (Kivilo 2010: 178).

³⁰ Eestindades oli peale Mehikoorma Vāntberdi kaalumisel veel nimed Tūrbel, Kūrbas, Tõivet; Vello, Villi ja Villu; Penus, Jūri Tūrilt, kohtadest Häädemeeste, Mehiste, Mehide ja Meessaar.

Nime on anglitseeritud sh kui Dick Allcocks from Man Island ja Prick from the Isle of Man.

armukesti³¹. (Kivilo 2010: 178, 189-190) Sappho reputatsioon lembeluule meistrina andis kindlasti naljadeks alust.

Just komöödiate tõttu võis Sappho maine kannatada. Umbes 3. sajandi eKr alguseks oletati, et ta oli prostituut, aga ilmselt lepitamaks teavet kõrge kiitusega (vt Kivilo 2010: 183-184), mida tema looming pälvis, oli tekkinud teise, kurtisaan Sappho idee (vt Nymphod. 572 F, ap. Athen. 13.596e).

Muuseas on traditsioon luuletajanna välimuse osas kahetine: ta on kas igati meeldiva ja inspireeriva välimusega (nagu teda kujutatakse ka kunstis) või eemaletõukava moega pisike tume ja tõmmu olend. Ka viimane kirjeldus võib olla tekkinud komöödiate mõjul. (Kivilo 2010: 167, 173, vt 172-173)

Komöödiad (Menand. *Leuc.*), Nymphodoros³² ja Ovidiuse kiri (*Her.* 15) seovad Sapphod ka mütoloogilise Phaoni-karakteriga³³, kellesse luuletajanna olnud õnnetult armunud: Mütileene Phaon olnud hea südamega ainult rikastelt tasu küsiv paadimees, mille eest teda proovile pannud Aphrodite muutis ta kenaks ja nooreks, nii et paljud Lesbose naised armusid temasse; lõpuks Phaon hukati abielurikkumise tõttu (sh Ael. *VH* 12.18, Verg. *Aen.* 2.279, Ps.-Palaeph. *Myth.Gr.* iii.2. 69 Festa, Suda Φάων). Lugu võis toimuda ka Kalchises/Chalkises³⁴ (Stat. *Silv.* 5.3.154f), Chiosel (Luc. *Nav.* 43, *Nec.* 361) või Sitsiilias (Ov. *Her.* 15.51f). Lõpuks sooritanud Sappho Leukase³⁵ kaljult hüpates enesetapu (vt Suda Σαπφώ[2]) ja Menandrose komöödia on selle loo vanim teadaolev allikas. On teateid, et Sappho laulnud armastusest Phaoni vastu³⁶. Samas Adonist mainib ta küll.

Fr 140a

³¹ Seksuaalpartnerite seas loetakse üles Aristophanes; Archilochos ja Hipponax; Alkaios ja Anakreon. Enamik neist pole Sappho kaasaegsed. (Vt Kivilo 2010:190)

³² Nymphodoros (572 F, ap. Athen. 13.596e) peab Phaoni armastajaks siiski Eresose kurtisaan Sapphod. Suda leksikon (Σαπφώ[2], Φάων) ütleb, et Phaonit armastas Mütileene harfimängija, kes pole luuletajanna.

³³ Antiikautorid, teate järgi Sapphogi (vt Callimach. fr. 478 Pf., Eubulus fr. 13 K.-A., Sapph. fr. 211(b)iii ap. *Natalis Comes Myth.* 5.16; Cratin. fr. 370. K.-A., cf Ael. *VH* 12.18) ajasid Phaonit ja Adonist omavahel segi, kuigi säilinud lugudes on nende ainuke ühine joon seotus Aphroditega. Ühtede autorite järgi asetanud Aphrodite surnud Adonise salatulehtede keskele, teiste järgi Adonise. Ka Aphrodite hüpanud Leukase kaljult merre, et pääseda armastusest Adonise vastu; see ei olnud enesetapp (Phot. *Bibl.* 153a jt, vt Kivilo 2010: 180).

Sappho hüpe valgetelt kaljudelt ja armastus Phaoni vastu võivad olla tuletatud lauliku tihedast seotusest Aphroditega, kuna Sappho kirjutas Aphrodite leinast Adonise surma pärast ja võimalik, et ka ihast, ning Phaon on Adonise mütoloogiline teisik. (MacLachan 1997:158)

³⁴ Chalkis on linn Euboial.

³⁵ Leukas on saar Joonia meres, Balkani läänerannikul. Snyderi sõnul on võimalik, et ka alternatiivne tõlge, mis tähistab Leukase hüpet metafoorselt kui minestamist või rõõmujoovastust (*falling into a swoon*; vt Snyder 1989: 5). Samas on hüppel mütoloogilisi ja kultuslikke paralleele (Strabo järgi (10.2.5 [452]) seostus see patuoina väljasaatmisega; vt Kivilo 2010: 180).

³⁶ Ps.-Palaeph. *Myth. Gr.* iii.2.69 Festa.

καθνάσκει, Κυθήρη', ἄβρος Ἄδωνις: τί κε θεῖμεν;
καττύπτεσθε, κόραι, καὶ κατερείκεσθε κίτωνας.³⁷

Fr . 168

ὦ τὸν Ἄδωνιν

Ei ole täpselt teada, millal Sappho suri. Tema luules leidub vihjeid kõrgele vanusele (fr. 58; cf frr. 21, 24(a), 121), mis annavad alust arvata, et ta elas kaua.

Fr. 58.11-22³⁸

Υμμες πεδὰ Μοῖσαν ἰ]οκ[ό]λπων κάλα δῶρα, παῖδες,
σπουδάσδετε καὶ τὰ]ν φιλάοιδαν λιγύραν χελύνναν·
ἔμοι δ' ἄπαλον πρίν] ποτ' [ἔ]οντα χρόα γῆρας ἤδη
ἐπέλλαβε, λεῦκαι δ' ἐγ]έροντο τρίχες ἐκ μελαίναν·
βάρυς δέ μ' ὁ [θ]ῦμος πεπόηται, γόνα δ' [ο]ὐ φέροισι,
τὰ δὴ πότα λαίψηρ' ἔον ὄρχησθ' ἴσα νεβρίοισι.
τὰ <μὲν> στεναχίσδω θαμέως· ἀλλὰ τί κεν ποείην;
ἀγήραον ἄνθρωπον ἔοντ' οὐ δύνατον γένεσθαι.
καὶ γάρ π[ο]τα Τίτωνον ἔφαντο βροδόπαχυν Αὔων
ἔρωι φυράθεισαν βάμεν' εἰς ἔσχατα γᾶς φέροισα[ν,
ἔοντα [κ]άλον καὶ νέον, ἀλλ' αὐτον ὦμος ἔμαρψε
χρόνῳ πόλιον γῆρας, ἔχ[ο]ντ' ἀθανάταν ἄκοιτιν.³⁹

Kõrge vanus on luuletajate ning filosoofide ja selgeltnägijate traditsioonilistes elulugudes sage muster. Siiski pole antiikallikaid Sappho käekäigu kohta hilisemas elus. On võimalik, et jutustus õnnetust armumisest Phaonisse, mis päädis enesetapuga, takistas vana ea traditsiooni arengut Sappho eluloos. (Kivilo 2010: 181-182)

Kodusaarel⁴⁰ pole Sappho hauda teada. Seda on seletatud oletusega, et ta suri kodunt kaugel või et laip kadus pärast hüpet merre, aga ka sellega, et traditsioon surmast välismaal kujunes ja muutus valdavaks varakult, nii et tõeline haud unustati ja seda staatust ei omistatud ühelegi uuele paigale. (Kivilo 2010: 183) On tunnistusi, et Sappho ihkas kuulsust (vt fr. 193, vrd frr. 65 ja 147).

³⁷ sureb, Kythereia, õrn Adonis. mida teha? taguge end, tüdrukud, ja rebestage kitoone.

{See võib olla dialoog kultuskoori ja Aphrodite vahel.}

³⁸ Tegemist on täieliku luuletusega.

³⁹ Te ?k]annikestega kaet[ud? muusade] kaunite kinkide [järele], lapsed, [tormake ja] laululembese valju/selge lüüra järele; minul aga] nahka, mis kord [varem] [o]li [pehme], vanadus juba [on tabanud ja valgeks] juuksed [o]n saanud mustast; ja [süda] on raske ja [e]i kanna põlved, mis kord kergelt tantsisid nagu hirvevasikal. neid taga nutan sageli. aga mida teha? inimene, kes ei vanane, pole võimalik. Nimelt räägiti, et k[o]rd Tithonose roosikäteline Eos, öeldes armastusest pehmel häälel sõnu, toonu[d] maailma äärde [k]enana ja noorena, ent haaras aja jooksul hall vanadus (tema), kel[l]el surematu kaasa.

⁴⁰ Robinson (1924: 38) teavitab (küll ilma allikata), et 17. sajandi preester ja rändur Edward Pococke teada hoiti urni Sappho maiste jäänustega Mütileene kindluse ühes türgi mošees. Peale selle on säilinud hellenistlikke kui ka roomlaste kirjanduslikke epitaafe Sapphole.

μνάσασθαί τινά φαιμι † καὶ ἕτερον † ἀμμέων.⁴¹

Rooma klassikaliseks ajaks on Sappho kurikuulsus kasvanud: teda ei peeta enam ainult heteroseksuaalselt, vaid ka homoseksuaalselt liiderlikuks, ning tundub, et see, ebaloomulikkus, mida nad tema puhul tajusid, häiris roomlasi ääretult. Horatius ütleb tema kohta *mascula*, mehine Sappho (Hor. *Ep.* 1.19.28) ja et too laulis kodukoha tüdrukutest (Hor. *Carm.* 2.13.24f). Ovidius kuulutas Sappho liiderlikuks (Ov. *Ars. Amat.* 3.329-331) ja vihjab, et üksnes armastust Sapphol tüdrukutele õpetada oligi (Ov. *Trist.* 2.363-365). Martialis (*Ep.* 7.69) ütleb lihtsalt *amatrix*. Ovidius kujutab Sappho „meeleparandust“. Tema kirjanduslik kangelanna süüdistab lesboslasi halva reputatsiooni tekitamises ja tunnistab Phaonile, et naised teda enam ei huvita. (Ov. *Her.* 15.201f) Samas ladina lüürikud imiteerisid Sappho luulet, mis annab märku imetlusest.

Kristlikud autorid loomulikult taunisid tema homoseksuaalsust (vt Snyder 1989:9-10) ning keskajal ei tundud tema vastu suurt huvi. Renessansis ilmub Sappho jälle nähtavale, aga seekord kirjandusliku tegelasena, kelle iseloom varieerub olenevalt autorist. Enamik variatsioonidest põhinevad kuidagi Ovidiuse juba niigi kahtlasel kangelannal. Näiteks 1584. aastal avaldas John Lyly näidendi „Sapho and Phaon“, kus Sappho, Sürakuusa printsess, on allegooria kuninganna Elizabethist. 18. ja 19. sajandil levis paljudes keeltes tõlgetena fr. 1, mis on pikalt olnud ainuke Sappho täismahus säilinud luuletus. Enamik angliseeringuid esitavad Sappho armastatut, kelle sugu originaaltekstis tegelikult ei selgu, mehena (vt Snyder 1989: 11), mis kindlasti jättis luuletajannast väga hea mulje ja muutis ta vastuvõetavamaks, kuni 19. sajandi alguses hakkasid tekkima kahtlused. 20. sajandil sai Sapphost innustust imaginistide luulekoolkond. (Snyder 1989:9-11, 35-36)

Suda leksikoni järgi oli Sapphol eluajal kolm õpilast ja neist üks pärines Lesboselt, teised Jooniast (Suda Σαπφώ[1])⁴². Tundub täiesti loomulik mõelda, et Sappho, nagu loomeinimestel ikka tavaks, võttis nooremaid oma hoole alla ning arendas ja juhendas neid. 2. sajandi pKr sofist Maximos Tyrios (18.9) võrdleb Sapphod noormehi hinnanud Sokratesega: kumbagi

⁴¹ tulevikus mäletab keegi, ütlen, † üht † meist † kahest †.

⁴² Vanem, Rooma-aegne papüürusefragment 214B on samal seisukohal. Osa infost sellel omistatakse hellenistlikule kommentaatorile Kalliasale, kes pidi oma Lesbose päritolu tõttu kohalikke olusid tundma, ehkki paar sajandit hilisemaid.

ümbritsesid kaunid järgijad, keda nad armastasid, ning ei puudunud ka rivaalid⁴³, keda õrritada.

Fr. 131

Ἄτθι, σοὶ δ' ἔμεθεν μὲν ἀπήχθετο
φροντίσδην, ἐπὶ δ' Ἀνδρομέδαν⁴⁴ πότη⁴⁵

Paljude naiste – sõbrataride, konkurentide või armsamate – nimed⁴⁶ on teada traditsioonist või luulest. Mõnikord taastatakse fragmentides nimesid oletuslikult traditsiooni järgi.

Fr. 16.15-20

κᾶ]μὲ νῦν, Ἀνακτορί[ας] ἀνέμναι-
σ' οὐ] παρειοῖσας·

τᾶ]ς κε βολλοίμαν ἔρατόν τε βᾶμα
κάμάρυχμα λάμπρον ἴδην προσώπω
ἢ τὰ Λύδων ἄρματα κᾶν ὄπλοισι
πεσδομάχεντας.⁴⁷

Fr. 22.9-12

[.]ε.[.] . . . κ]έλομαι σ' ἀ[εῖδην
Γο]γγύλαν [Ἀβ]ανθι λάβοισαν ἄ . [.
πᾶ]κτιν, ᾗς σε δηῶτε πόθος τ . [. . .
ἀμφιπόταται⁴⁸

Leksikon eristab õpilasi sõbrannadest, kellega häbiväärses läbikäimises – sõnakasutuse järgi tundub, et alusetult – Sapphod süüdistati (Suda Σαπφώ[1]). 19. sajandil, kui Sappho nimi hakkas taas skandaalimaiku omandama, arenes selle märkuse põhjal käsitus⁴⁹, mille järgi pidas puhas ja kindlasti mitte tütarlastele silma viskav, vahest lausa neitsilik Sappho tütarlastekooli ning alles komöödiad määrisid ta nime, sest ükski perekond ei saadaks oma järglasi niivõrd kahtlase isiku juurde õppima; kõik luules, mis selle vastu võiks rääkida, on

⁴³ Ajalooringkondades peetakse rivaalitsevate gruppide olemasolu tõseks faktiks: vähemalt hilisantiigis usuti, et võisteldi loomingus või tüdrukute pärast. Vrd Kivilo 2010: 189. Rivaliteedil võis olla poliitiline tagapõhi (vt fr. 155).

⁴⁴ Andromeda nimi esineb veel fragmendis 133(a) ja võib-olla kõnelevad temast fr. 57 ja 155. Esimesed on kontekst selgitamatu, viimastes ei ole see meeldiv.

⁴⁵ Atthis, sulle aga minust vastik on mõtlemine ja lendad Andromeda juurde..

⁴⁶ Nimedest ning nende oletatavast tähendusest ja kontekstist vt Kivilo 2010: 169-170, 185-188.

⁴⁷ [ja] mulle nüüd Anaktori[a] (see) meelde tõi, keda p]ole siin; sooviksin tema armsat kõnnakut ja näo hiilgavat välkpilku {või „värelevat pilku“?} näha (rohkem) kui lüüdlaste kaarikuid ja relvil jalaväelasi.

⁴⁸ . . . k]äsin sul l[aulda Go]ngylast, [Ab]anthis, olles võtnud [lүү]ra, kuni taas iha/igatsus sinu . . . ümber lendab

⁴⁹ Tuntumad esindajad on teemaalgaja Friedrich Gottlieb Welker ning tema õpilane Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff. 20. sajandil rääkisid kaasa veel näiteks Mary Millis Patrick ja Judith Hallett ning Reinhold Merkelbach.

emotsionaalne kasvatus või sensuaalne äratustöö, mis valmistab nad ette eluks pruudi, perenaise ja emana. Pulmalaulud⁵⁰ on selle suuna järgi hüvastijätukingid „lõpetajatele“. Lauludes, kus Sappho kõneleb, et mõni lahkunud või lahkuv tüdruk valmistab talle piina, on see tüdruk abielunaiseks saanud õpilane.

Fragmendis 94 Sappho tundub tõesti olevat suhte vanem ja targem osapool, kes lohutab teist või neid mõlemaid.

Fr. 94.1-23

τεθνάκην δ' ἀδόλως, θέλω.⁵¹
 ἂ με ψισδομένα κατελίμπανεν
 πόλλα καὶ τόδ' ἔειπέ [μοι·
 , ὦιμ' ὥς δεῖνα πεπ[όνθ]αμεν,
 Ψάφ', ἧ μάν σ' ἀέκοις' ἀπυλιμπάνω.'
 τὰν δ' ἔγω τάδ' ἀμειβόμεν·
 , 'χαίροις' ἔρχεο κᾶμεθεν
 μέμναις', οἴσθα γὰρ ὥς σε πεδήπομεν·
 αἱ δὲ μή, ἀλλά σ' ἔγω θέλω
 ὄμναισαι . . .
 ὅσα μάλθακα καὶ κάλ' ἐπάσχομεν·
 πόλλοις γὰρ στεφά]νοις ἴων
 καὶ βρ[όδων κρο]κίων τ' ὅμοι
 κα . . [ ] πὰρ ἔμοι παρεθήκαο,
 καὶ πό[λλαις ὑπα]θύμιδας
 πλέκ[ταις ἀμφ' ἀ]πάλαι δέραι
 ἀνθέων ἐ[ραλες] πεποημέναις,
 καὶ πολλῶι[ ] . μύρῳι
 βρενθείῳι. [ ] ρυ[. .]ν
 ἐξαλείψας κα[ὶ βας]ιληῖῳι
 καὶ στρώμ[αν ἐ]πὶ μολθάκαν
 ἀπάλαν πα . [ ] . . . ὦν
 ἐξίης πόθο[v⁵²] . νίδων⁵³

Fragmenti 81 on peetud Sappho kooli õpilaste (praegusel juhul Dika, kes peab pärga kandma) esteetikatunnetuse kujundamiseks.

⁵⁰ Wilamowitzi mõjul on populaarsust kogunud seisukoht, et fr. 31 on pulmalaul. Nimelt oleks üksnes sellises kontekstis meeste- ja naisterahva koosviibimine sünnis ja pulmalaulus on abiellujate ülistamine tavaline. Samas poleks kohane – nagu ütleb Page – väljendada pulmas oma iha pruutpaari kummagi osapoolle suhtes. Vt Page 1955: 30-33.

⁵¹ Pole selge, kas esimene tundepuhang kuulub Sapphole või neiu.

⁵²⁵² Wilamowitzi tõlgenduses on tegemist sooviga puhata. Vrd Snyder 1989: 25.

⁵³ ausalt, soovin, et oleksin surnud. ta mu jättis nuttes ohtrasti ja ütles mulle seda: "oh, mida jubedat kannatame, Psappho, tõesti su jätan vastutahtsi." talle aga mina seda vastasin: "hüvasti, mine ja mind pea meeles, sest tead, kuis sind hoidsime, aga kui mitte, siis ma tahan sulle meenutada . . . kui meeldivald ja kenasti meil sujus; nimelt paljusid pärgi kannikestest ja r[oosidest ja krookustest korraga] . . . mu kõrvale asetasisid, ja paljusid vanikuid punu[tuid õ]rna kaela [ümber] lilledest tehtuid p[anid], ja rohke . . . mürriga kalliga . . . ja kuninglikuga võidsid end ning pehmel voodivaibal õrn[a järele?] . . . leevendasid igatsust/iha . . .

εὐάνθεα †γὰρ πέλεται† καὶ Χάριτες μάκαιραι
μᾶλλον προτόρην, ἀστεφανώτοισι δ' ἀπυστρέφονται.⁵⁴

Athenaiose kommentaari tõttu värsside juures tasub kaaluda võimalust, et tegemist on hoopis rituaalikontekstiga. Levinud ja väga visa on ka Wilamowitzist (1913:17-78) alguse saanud tõlgendus, et Sappho oli Aphrodite preestrinna (vt fr. 2⁵⁵, mitmed luuletused meenutavad palveid frr. 1, 5) ja neiud tema ümber *thiasos* (kr θίασος, kaaskond), keda ta suunas sealhulgas muusasid⁵⁶ austama. Sellel ideel pole antiikallikates vastet ja sõna *thiasos* Sappho meie teada ei kasuta. Tänapäeval arvatakse, et Sappho ringkond tähendas koore, mida ta juhatas ja milles laulsid tema noored armsamad (Lardinois 1994), või et see oli võrdlemisi vaba grupp noori naisi, kes olid pigem sõbrad kui otsesõnu õpilased, ja kuigi Sappho loomingul kindlasti oli religioosses sfääris väljund, ei olnud tema ringkond ühelegi kindlale kultusele pühendunud ja ta ise polnud kuskil preestrinna (Page 1955: 111-112, 139-140, vt MacLachan 1997: 162-163, vrd Kivilo 2010: 192-193).

⁵⁴ sest pigem õiterohkele / hästi õielisele õndsad kariidid [vaatavad?/tulevad juurde], aga neist, kes pärgamata, pööravad ära.

⁵⁵ Peale fr. 2 on üsna kindlasti rituaalsed laulud veel fr. 17 ja 140(a).

⁵⁶ Fragmentides mainitakse jumalatest veel Herat, Artemist, Apollonit, Zeusi, Arest, Hermest, Dionysost, Eost ja dioskuure, aga harvemini kui Aphroditet. Tihti on kontekst ebaselge, ent mõnikord on tegemist epitalaamioniga. Mainitud on veel nümfid, nereiidid, kariidid ja loomulikult muusad. Vrd Kivilo 2010: 192.

1.2 Sappho laulud ja säilinud korpus

Enamik Sappho korpust on säilinud pikemate-lühemate tsitaatidena teiste autorite teostes. Vanim on fr. 2, mis on säilinud 3./2. sajandi eKr potikillul. Enamik vanimad papüürus- ja pārgamendifragmente pärinevad Rooma ajast 2.-3. sajandist pKr. Teadaolevatest vanim on Kölni/Cologne'i? papüürus, millel seisab nn „Tithonose luuletus“ ja mis pärineb 3. sajandist eKr (vt Obbink 2009). Fragmente on kokku umbes 200 ning read või terved fragmendid võivad koosneda üksikutest sõnadest⁵⁷. Meetrikalisest vaatepunktist on Sappho luule puhul enamik värsimõõte säilinud üksikute ridadena, nii et on teada rohkem reatüüpe kui salmitüüpe (Lidov 2009: 106). Mõne tsitaadi puhul võib meetrumi alusel väita, et Sappho teksti ei vahendata täpselt⁵⁸.

Korpuse seisukorra tõttu võib Sappho luulest jääda esimesel kokkupuutel mulje, nagu ta stiil oleks olnud väga nāpisōnaline ja kompaktne. Praegu on enam-vähem täismahus loetavad kaks laulu: fr. 1 ja „Vendade luuletus“ (vt Obbink 2014). Fr. 1 oli väga kaua ainuke täielik tekst, teise on toonud päevavalgele uusimad leiud. Uued leiud on ka näidanud, et fragmendist 58 on read 11-22 täiesti iseseisev luuletus ehk „Tithonose luuletus“, millest on olemas kõik read, ehkki esimesest neljast pool (vt Obbink 2009), ning mis on suurendanud meie teadmisi Sappho stroofis kirjutatud ridadest (vt Burris *et al.*: 2014). Veel umbes 10 fragmenti on säilinud piisavas mahus, et nende semantilist struktuuri ja konteksti analüüsida. On arvamusi, et nendest peaaegu täielik on ka fr. 16⁵⁹.

Paljudes lauludes esineb kultuslikku keelekasutust, mis on pannud küsima, kas neid esitati terve kogukonna ees või vaid väiksemale pūhendatute grūpile. Epitalaamionid näivad olevat mõeldud pulmarituaali avalikus osas ettekandmiseks nii meeste kui ka naiste ees. Mõned on väitnud, et avalik või privaatne ettekandmine oleneb sellest, kas tegemist on koori- või monoodilise lauluga⁶⁰, aga piirid kahe žanri vahel ei pruugi nii kindlad olla (vt nt Budelmann 2009: 11). Sappho pulmalaule ja rituaalse sisuga laule, mis paistavad olevat seotud mõne pūha

⁵⁷ Frr. 169-192 on tähestikuliselt järjestatud üksikud sõnad. Peale selle, frr. 193-213 annavad informatsiooni kõikisuguste tekstilõikude sisu kohta.

⁵⁸ Vt nt fr. 57, mis peaks olema suur Asklepiadese värs.

⁵⁹ Fragment 16 koosneb umbes 30 reast; olemasolevates ridades võib lõpupoole olla vahelt puudu terveid salme. Fragmendi 5. stroof (v. 17-20) on temaatiliselt väga sarnane 1. stroofiga, nii et tegemist võib olla ringkompositsiooniga. On ka arvamusi, et luuletus jätkub veel ühe salmi.

⁶⁰ Vastandava seisukoha/kirjelduse järgi koosnesid koorilaulud stroofidest ning neid esitati formaalses õhkkonnas ja tihti tantsides. Neis toodi sageli mütoloogilisi näiteid ja andsid edasi kogukonna kollektiivset hāält, mitte kellegi isiklikku.

üritusega, laulis vististi naisterahvastest koosnev grupp ja nii peetakse neid koorilauludeks, vrd nt palvena kõlava fragmendi 17 värssse 11-15:

νῦν δὲ κ[αί   ].. πόημεν
 κατ τὸ πάλ[αιον
 ἄγνα καὶ κά[ ] ὄχλος
 π]αρθ[νων   γ]υναίκων
           ἀ]μφι. [⁶¹

Laule, kus pole rituaalset sisu, esitati ilmselt soolona, aga see ei tähenda, et nad ilmtingimata avalikult ettekandmiseks polnud. Muuseas on tendents, et kui laul on kellelegi mõeldud, siis isiklikult ja isegi nimeliselt, mitte suurema seltskonna rõõmustamiseks. Kui seltskond ongi, valitakse sealt keegi välja.

On seisukohti, et algupäraselt esitati Sappho teoseid naiste ringkondades (just pruudieas naiste ringkondades, kui omistada tähtsust pulmalaulude rohkusele; see on võrreldav *paiderastia* mudeliga meeste hulgas) ja neis need ka suuliselt levisid kui midagi peavoolust kõrvalseisvat intiimses õhkkonnas. Fakt, et ta laulud säilisid ja et tal oli meistrimaine antiikajal, annab tunnistust, et need igatahes pidid jõudma ka meeste kõrvu, kus need meeldivaks tunnistati. (MacLachan 1997: 162-164, 165, vt Skinner 1996: 131-137)

Asjaolu, et luuletekstides on säilinud Sappho nime alguse arvatavasti Lesbosel-pärane Ψ, ehkki üldjuhul kirjutavad antiikautorid tema nime algustähega Σ, võib viidata sellele, et laulude esimesed üleskirjutused olid kohalikud. Juhul kui Sappho ise need kirja pani, pidi eksisteerima 7./6. sajandi käsikiri. Lesbosel kirja pandud arhailine käsikiri võis olla aluseks väljaandele, mida oli tundsid klassikalised autorid. Lesbosel väljaannet, mis põhines algsel käsikirjal, (ja samasugust Alkaiose luulega) võis kasutada Mütileene grammatik Kallias (ap. Str. 13.2.4 (618)), kommenteerides 3. sajandi lõpus eKr Lesbosel autoreid. Siiski puudub meil igasugune info selle võimaliku varajase käsikirja või väljaande kohta. Enamik hilisemaid autoreid kasutasid kanooniliseks saanud Aleksandria filoloogide väljaannet, mis jällegi võis põhineda Lesbosel väljaandel. (Kivilo 2010: 194) Arvatakse ka, et Aleksandria filoloogidel võis olla vähemalt kaks väljaannet Sappho luuletusi (vt MacLachan 1997: 166).

Kristlus seadis mõistagi Sappho kui naistearmastaja põlu alla, kuid pole tõendeid, et tema teoseid oleks nt 4. sajandi püüdlükust paganlusehävitajast keisri Theodosiuse valitsuse all süstemaatiliselt põletatud. Üks meieni jõudnud papüürus Sappholt pärineb 7. sajandi

⁶¹ aga nüüd ..... me teeme vastavalt vana[le tavale?] püha(d) ja kaunis(/-d) hulk neide .... naisi {või „naiste“} hulgas.

Egiptusest, nii et võib oletada, et sel ajal tema teoseid sealmail liikus. Tahtlik hävitustöö keskendus pigem ketserlusse kaldunud autorite teostele. Ennemini on Sappho ja paljude teiste autorite teostele saatuslikuks saanud huvipuudus ja õpetatuse vähenemine. (Snyder 1989: 10) Säilimist võis mõjutada ka atika dialektis tekstide eelistamine muudele.

Tullius Laurea luuletuse järgi (*Anth. Pal.* 7.17) jaotasid Aleksandria filoloogid Sappho laulud üheksasse raamatusse⁶². Laulud olid ilmselt jaotatud meetrumi järgi⁶³; üks raamatutest oli pigem temaatiline ja sisaldas epitalaamione. Kahjustada saanud tunnistuse järgi (P. Oxy. 1800 fr. 1) võis peale lüürilise luuletuste olla ka raamat eleegiaid ja muud sorti laule. (Page 1955: 112.114) Võimalik on veel, et raamatute koostamisel mängis stroofistruktuur rolli (vt Lidov 2009: 108-110) ja Hephaestion (*Ench.* 10.5) vihjab kannatanud tekstikohas, et 7. raamatus olid luuletused omakorda meetrumi järgi grupeeritud, nii et vahest ka mujal.

Tunnistusi⁶⁴, et raamat oli koostatud ühtses vormis lauludest, on vaid esimese kolme raamatu kohta.

1. raamat (frr. 1-42) koosnes Sappho stroofidest.

2. raamat (frr. 43-52) sisaldas nn aiolia daktüülisi pentameetreid⁶⁵.

3. raamat (frr. 53-57) koosnes suurtest Asklepiadese värssidest.

4. raamatu (frr. 58-91) kohta pole nii põhjanevaid andmeid pole. Usutakse, et see sisaldas *aiolikon*'is ehk Sappho kuusteistsilbikus laule. Page asetab aiolikonis luuletused järjestuses neljandaks põhjendusega, et P. Oxy. 1787 sisaldab suures hulgas fragmente, mis on kindlasti või võib-olla selles Sapphole omases (Hephaest. *Ench.* 11.5) meetrumis, tähendades seega täielikult või suures osas ühtses mõõdus raamatut, ning tundus loogiline asetada see meetrumiühtsete raamatute ja 5. raamatu vahele, kuna 5. raamat ole meetrumiühtne raamat (Page 1955: 114-115). Lidov aga leiab, et papüürusel pole piisavalt ridu (isegi selles värsimõõdus) kinnitamaks, et raamatut, millesse nad kuuluvad⁶⁶, saab täielikult või suures osas ühtsemõõduliseks pidada. Selge on aga, et aiolikonis värse oli palju ja need kuulusid

⁶² Kahtlustest, et raamatuid oli hoopis kaheksa, loe Page: 1955: 112-113 ja Lidov 2009:107.

⁶³ Meetrumipõhine jaotamine on tuletatud tunnistest, milliseid meetrumeid leidis millistes raamatutes ning ekspiltsiitsed allikad esimese kolme raamatu kohta. Peale selle lubavad sellesse jaotuspõhimõttesse uskuda veel papüürid, kus esineb palju luuletusi samas või väga sarnastes meetrumites ja stroofides (P. erol. 5006, 9722; P. Oxy. 1231+2166(a), 1787).

⁶⁴ 1. raamat: Sacerd. *Ars. Gramm.* in GL vi.546; 2. ja 3. raamat on kõnelenud Hephaestion.

⁶⁵ ○ ○ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ ∪.

⁶⁶ Kolofoni põhjal (P. Oxy. 1231, fr. 56 +2166(a)6A) koosnes 1. raamat 1320 värst (säilinud on umbes 300) ehk 330 neljarealisest stroofist (vahest 60-70 laulu). Aiolikoni mahud ei anna tunnistust poolestki sellest.

ühthe raamatusse. Kuna Page'i käsutuses olnud papüürusel leidis teistsugust luulet (vt Hunt 1922) ja nn 4. raamatusse kuuluva „Tithonose luuletuse“ ümber papüürusel esineb ka poeeme, mis pole aioliapärased, on võimalik, et P. Oxy. 1787 ei ole raamaturull Sappho väljaandest, vaid teist sorti antiikaegne kogumik. (Lidov 2009: 107)

5. raamatust (92-101) pole palju teada⁶⁷, aga tõendite põhjal esines selles sageli luuletusi nii Phalaikose üksteistsilbikus kui ka väikeses Asklepiadese värsis. Paistab, et seal esinesid kolmerealiste salmidena luuletused (2.-3. raamatu read kirjutati düaadidena), millest vähemalt mõned olid põhimõtteliselt Glykoni värsi põhised; muust sisust on teada vaid väikesed Asklepiadese värsid. (Page 1955: 115)

6. raamatu kohta puudub igasugune info.

7. raamatut (102) mainib mitte väga hästi säilinud ridades Hephaistion (*Ench.* 10.5), kes tsiteerib kahte värssi vormiga $\cup - \cup - \cup - - \mid \cup \cup - \cup - \cup - \cup$.

8. raamatut (103) on puudutanud üksnes Photios (*Bibl.* 161).

Viimasel raamatul (104-117) oli nähtavasti kirjeldav pealkiri, *Ἐπιθαλάμια* (*Epitalaamionid*) ja see sisaldas mitmesugustes meetrumites pulmalaule, kuigi neid leidub ka teistes raamatutes. (Page: 1955: 115-116, 123)

Fragmente 118-168 ei ole võimalik ühegi raamatuga seostada.

Esimese trükitud väljaande koostas Henri Estienne 1560. aastal ja see koosnes üksnes tsiteeringutest. Esimese uusaegse kriitilise väljaande pani kokku 1839. aastal Heinrich Ludolf Ahrens, kes kasutas nii antiikväljavõtteid kui ka –tsitaate. Lobeli ja Page'i väljaanne avaldati 1955. aastal ning sellest on David. A. Campbelli toimetatud 1982. aasta versioon. Uusimat, 1971. aasta Sappho ja Alkaiose fragmentide väljaannet tuntakse Eva-Maria Voigti nime järgi.

---

⁶⁷ Lidovi sõnul on see kõige problemaatilisem raamat (vt Lidov 2009: 109).

1.3 Värsisemantika uurimisest

Laias laastus esineb kahesuguseid seisukohti meetrumi ja semantika suhestumise kohta: ühed, reeglina varasemad lähenemised käsitlevad meetrumi ja selle sisu seost olemuslikuna, teised, 20. sajandil domineerima hakanud vaated aga millegi kokkuleppelisena, mis sõltub traditsioonis või luuletajate subjektiivse eelistusena väljakujunenud kasutusest (neid on vastavalt nimetatud ka orgaaniliseks ja konventsionaalseks käsitluseks, vt lähemalt (Lotman 2003: 138-140).

Esimese käsitluse järgi sobivad mõned meetrumid juba iseloomult (näiteks reapikkuse või jalgade struktuuri järgi) mingisuguse sisuga paremini. Aristotelese *Poeetika* (1449, 1459) väljendab seisukohta, et jambi sarnasuse tõttu (kreekakeelse) inimkõnega on see draamas kõige kohasem meetrum, samas kui heksameetrit, mis on kõige väärikam ja suursugusem ning täis kummalisi sõnu ja metafoore, on kõige õigem siduda eepilise-heroilise sisuga. Sarnasel viisil mõistavad värsi ja semantika suhet veel Martin Opitz (1624), Nicolas Boileau (1674) ja 18. sajandil Mihhail Lomonossov (1987: 235), kelle arvates tekitavad tõusvad värsimõõdud (jamb) üleva meeleolu, nii et jambe tuleks kasutada oodides, ning langevad värsimõõdud (trohheus) loovad kurva meeleolu, sobides itkudele. Ka eesti autorid väljendasid 19. sajandil sarnaseid vaateid: näiteks Jaan Bergmanni meelest oli trohheus värsimõõt, mis oli „tõsine oma elus ja olus“, jamb aga nagu „tormaja sõjamees“ (Bergmann 1878: 38). 20. sajandil on mitmed inglise kirjanduskriitikud väitnud, et kolmikvärsimõõdud seostuvad oma struktuuri tõttu⁶⁸ kiirusega (vrd vene kirjanduses esinenud seisukohta, et ternaarsed värsimõõdud seostuvad hoopis aeglusega ja isegi kannatuse ja surmaga (Tarlinskaja 1993: 122-123), samas kui jambiline pentameeter on ainuõige pika jutustuse ja heroilise teema korral. On ka slaavi taustaga uurijaid, kes veel 20. sajandil samasugust seisukohta on väljendanud: kui Kirill Taranovski uuris vene viiejalalist ristiimilist trohheust, kirjeldas ta sellega sageli seostuvaid liikumise, tee ja teekonna motiive ning pakkus selle seletuseks välja, et sellise seose aluseks võivad olla poeetilise rütmi teatud sünesteetilised omadused: trohheiline rütm assotsieerub inimese sammude rütmiga (nii mõneski luulekultuuris on sõdurilaulud just trohheilises rütmis, vrd nt ladina traditsiooni).

Teise käsitluse järgi on seosed värsimõõdu ja semantika vahel aja jooksul kujunenud traditsioonist tulenev kokkulepe ja harjumus. Seda lähenemist on eelkõige märgata vene

---

⁶⁸ Kolmikvärsimõõte tajutakse kolme kerge silbina, mitte ühe raske ja kahe kergena nagu binaarsetes meetrumites (vt Stewart 1924: 943).

värsiuurijate seas. Tähtsamad neist on Mihhail Gasparov (1973, 1976, 1979, 1982, 1983), kes on süsteemselt kirjeldanud tähtsamate vene värsimõõtude semantilist struktuuri (ehk semantilist oreooli Gasparovi enda terminites) ja Marina Tarlinskaja, kes on analüüsinud inglise meetrumite semantikat (1985, 1986, 1993). Viimane on näidanud, et seal, kus olemuslikku seost otsides võib olukord tunduda paradoksaalne, on meetrumi ja selle sisu suhe ajalooliselt seletatav. Näiteks väljendab lühikeste sõnadega inglise keele traditsioon heroilist sisu jambilises pentameetris, kuigi pikemate sõnadega vene keeles lasub sama ülesanne traditsiooniliselt jambilisel tetrameetril. Seda põhjendab, et inglise jambiline pentameeter kujunes vastena itaalia üksteistsilbikule (Chaucer) ja stilistilise analoogina klassikalisele daktülilisele heksameetritele (vt Surrey tõlget Vergiliuse eeposest *Aeneis*) ning vene jambiline tetrameeter võeti 18. sajandil üle saksa kirjandusest (Mihhail Lomonossov). (Tarlinskaja 1993: 123)

Uuemates värsisemiootilistes käsitlustes on aga meetrumi ja semantika suhet nähtud keerulisema struktuurina, kus osalevad erinevad semiootilised mehhanismid, kusjuures need võivad olla nii ikoonilised (mis laias laastus vastab traditsioonilisele tõlgendusele meetrumi ja sisu vahekorra kui millestki olemuslikust) kui ka sümboolsed (kokkuleppelised). Siinjuures eristatakse ka meetrumit ja rütmi.

John Hollanderi järgi (1960, 1985) on rütmil ja meetrumil vastupidine väljenduslik roll: esimene rõhutab omapära, individuaalsust, ebastandardsust, mis avaldub konkreetsetes värsis või luuletuses; teine rõhutab tüüpilisust ja standardsust, mis on traditsioonile omane. 1930. aastatel tegi võrreldavaid tähelepanekuid Roman Jakobson (1979: 464-468), leides 19. sajandi tšehhi luuletajat Karel Hynek Máchat uurides, et rütmivariantidel võib olla kindel seos mõne teemaga, kuid ta taandas selle värsi olemuslikule seotusele oma semantikaga (Jakobson 1979: 477). Mihhail Lotman (1988, 1989) näitab, tuginedes Charles Peirce'i märgitüpoloogiale (1931-1958: 2, 274-303), et värsimõõdu ja rütmiga on seotud täiesti erinevad semantilised mehhanismid: meetrum on üldiselt konkreetsele žanrile viitavana indeksaalselt või isegi ikooniliselt (kui värsimõõdu pikkus-lühidus seostub sünesteetiliselt millegi mõõtudega) konventsionaalne; rütm võib olla nii ikooniline (nt antiikheksameetris võib spondeus viidata aeglusele ja väärikusele ning daktül kiirusele ja mänglevusele), indeksaalne kui ka konventsionaalne.

Nende seoste analüüsimiseks on vaja esimese sammuna kirjeldada meetrilise struktuuri semantiline oreool, mis koosneb omakorda mitmest etapist, hõlmates eri uurimistasanditena

temaatilist, tropoloogilist, narratiivset, kommunikatiivset, modaalset, aksioloogilist ja emotsionaalset struktuuri.

1.4 Aiolia luuletraditsioon⁶⁹

Suurtest Kreeka luuletraditsioonidest peetakse aiolia lüürikat, milles kirjutasid 7. sajandi eKr Lesbose laulikud Sappho ja Alkaios, paljuskki kõige arhailisemaks (vt West 1982: 29, West 1987: 32-33 etc). Sellest annab tunnistust muutumatu silbiarv värsis ehk kontraktsioone⁷⁰ ja resolutsioone⁷¹, mis on joonia ja dooria traditsioonidele nii omased, ei esine kunagi ning tõik, et üldiselt jagunevad värsid kergesti kooloniteks⁷². 1923. aastal näitas Antoine Meillet oma monograafias „Kreeka meetrumite indoeuroopa algupära“ veedade värssi aiolia traditsiooniga võrreldes, et nende ühisjooned on suuremad kui teistel kreeka värssitraditsioonidel ning sarnasused ei ole lihtsalt paralleelse evolutsiooni tulemus, vaid tingitud sellest, et nad on ühe ja sama mudeli erinevate arenguetappide väljendus. Paljudel koolonitel esineb nn aiolia baas ehk kaks järjestikust antsepsit⁷³ värsi alguses, mida säilinud varases kreeka luules mujal ei kohta. See joon näib olevat jäänuk algupärasest rütmilisest vabadusest värsi alguses ja rangest korrastatusest lõpus. Baasile järgneb alati printseps⁷⁴. (West 1982: 29-30, West 1987: 6). Paul Maas määratleb seda kindlat järgnevust veel täpsemalt, korijambina ning rõhutab, et topeltantseps on üksnes aiolia meetrikale omane nähtus.

Maas defineerib aiolia värsimõõte kui meetrumitüüpe, kus koolonis esineb raskete positsioonide vahel kas üksik kerge positsioon (või antseps) või kergete paar (Maas 1962: 25, 29, 39). Martin Litchfield West (1987: 33) toob välja, et aiolia värsile tüüpiliselt on need koolonid asümmeetrilised ja neid on võimatu jagadesse⁷⁵ või metronitesse⁷⁶ jagada.

⁶⁹Enamik antiikautorite meetrikateooriat ei ole tõsiseltvõetav (vt Maas 1962: 5), kuigi nt muusikaliste rütmisuhete uurimisel on antiiktunnistustest abi ja vahest on need isegi asendamatud (vt Barris: 2011). Nõnda põhineb ka siinne analüüs nüüdisaegsetel värsiuuriijatel.

⁷⁰Kontraktsioon (ld. k *contractio*) on kahe kerge silbi asendamine ühe raskega raske positsiooni ees.

⁷¹Resolutsioon (ld. k *resolutio*) on raske positsiooni asendamine kahe kerge silbiga. Perioodi viimane printseps ei saa resolveeruda. (West 1987: 6)

⁷²Koolon (kr. k κόλον) on maksimaalselt 12 silbi pikkune meetriline fraas, mis võib esineda iseseisvalt või perioodi osana. Mõnikord võib kooloni lõppu praktikas rõhutada korrapärane tsesuuri sattumine positsiooni või võrdlemisi sage süntaktiline eraldamine; teinekord ühilduvad koolonid sujuvalt perioodiks. (West 1987: 3-4)

⁷³Antseps (ld. k *anceps*) on meetrumipositsioon, kus võib esineda nii kerge kui ka raske silp (West 1987: 6). Antseps ei asu kunagi kerge silbi või teise antsepsi kõrval, erandiks on aiolia baas ja anaklaas (Maas 1962: 29).

⁷⁴Printseps (ld. k *princeps*) on positsioon, kus esineb raske silp (West 1987: 6).

⁷⁵Jalg (kr. k πούς) on antiikaegne analüüsiühik, mis meetrumites võib metroniga ühte langeda. Kui aga metron koosneb kahest või enamast jalast, on metron kasulikum analüüsiühik. (West 1987: 5)

Mõne muu puhul koosneb iga metron kahest jalast.

⁷⁶Metronid (kr. k μέτρα) on identsed 3-6 silbi pikkused ühikud, milleks on võimalik jagada väga korrapärast perioodi. Metronite arvule vastavalt võib perioodi nimetada dimeetriks, tetrameetriks jne. Viimane metron on sageli 1-2 silpi lühem kui teised ehk katalektiline. Kataleksis rõhutab perioodilõpu pausi. (West 1987: 5)

Baasi võivad moodustada silbid – x, x – või ∪ ∪, aga kooslused – ∪ ja – – on tavalisemad kui ∪ – ja ∪ ∪ (Maas 1962: 25). Lesbose luuletajate loomingus on ∪ ∪ kõige haruldasem. Kuna baasi rütm on nõnda piiratud, eelistab West seda märkida sümbolitega ○ ○, mitte x x. (West 1982: 30)

Tabel 1. Aiolia meetrikas atesteeritud koolonid (vrd West 1982: 30-31)

x x – ∪ ∪ – ∪ ∪	Glykoni värss (<i>glyconeus</i>)	gl (hi _λ)
x – ∪ ∪ – ∪ ∪	Telesilla värss (<i>telesilleus</i>)	tl (λgl, hag _λ)
x x – ∪ ∪ – ∪ ∪ ⁷⁷	Pherekratese värss (<i>pherecrateus</i>)	ph (gl _λ)
x – ∪ ∪ – ∪ ∪	Reizi värss (<i>reizianus</i>)	r (λph)
x x – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪	Hipponaxi värss (<i>hipponacteus</i>)	hi
x – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪	kaheksasilbik (<i>octosyllabus</i> või <i>hagesichoreanus</i>)	hag (λhi)
– ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪	Aristophanese värss (<i>aristophaneus</i>)	ar ("ph, "gl _λ)
– ∪ ∪ – ∪ ∪ ∪	dodrans	dod (λtl)
– ∪ ∪ – ∪ ∪	Adonise värss (<i>adoneus</i>)	ad (dod _λ)
x – ∪ ∪ – ∪ ∪	pentemimeer (<i>penthemimer</i>)	pe
– ∪ ∪ – x – ∪ ∪ – ∪ ∪	trohheiline dimeeter	2tr
– ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪	leküütion (<i>lekythion</i>)	lk (2tr _λ)
– ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪	Ithyphallose värss (<i>ithyphallikon</i>)	ith (lk _λ)
∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪	joonia dimeeter	2io
∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪	Anakreoni värss (<i>anacreonticus</i>)	2io÷
x – ∪ ∪ – x – ∪ ∪ ∪	jambiline dimeeter	2ia
x ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪	jambiline katalektiline dimeeter	2ia _λ

Aiolia lüürikas kasutatakse suurt hulka kooloneid.⁷⁸ Dietmar Korzeniewski käsitluses on põhikoolonid Glykoni, Pherekratese ja Hipponaxi värss, sest nende kaudu on kõige kergem teisi kooloneid seletada. Näiteks Telesilla ja Reizi värss ning kaheksasilbik on viimaste akefaalsed⁷⁹ vormid; vastavalt λgl, λph ja λhi (Korzeniewski 1968: 129) Katalektiline-

⁷⁷ *Brevis in longo* ehk *syllaba brevis in elemento longo* on värsirea lühike lõpusilp, mis läheb arvesse kui pikk silp. Kestvuse ühtsus saavutatakse veidi pikema pausi abil. (West 1982: 4).

⁷⁸ Kõige suurem aioliapäraste vormide mitmekesisus valitseski 7. sajandiks eKr, mil tegutsesid Sappho ja Alkaios. Hilisemal ajal paljud vormid kadusid teadaolevalt kasutuselt. (Vt Maas 1962: 8-13.)

⁷⁹ Akefaalia (kr. k ἀκεφάλια) on värsirea algussilbi puudumine (West 1982: 191).

akatalektiline⁸⁰ suhe on veel dodransi ja Adonise värsi ning leküütioni ja Ithyphallose värsi vahel. Variatiivsust saavutatakse ka anaklastiliste⁸¹ vormide abil, Aristophanese värss on nõnda katalektiline anaklastiline Glykoni värss ja Anakreoni värss anaklastiline joonia dimeeter. Ka Hipponaxi värsi anaklastilised vormid esinevad.

Enamikku koolonitest kasutatakse iseseisvate perioodidena⁸². Võimalik on ka uute perioodide kokkupanek 2-3 koolonist, kuid sagedamini laiendatakse neid teisiti. Ühelt poolt on võimalik lisada midagi värsi algusesse või lõppu, enamasti katalektilist või akatalektilist jambi (kreetikus või bakhius). (West 1982: 31) Sedasi saab üksteistsilbikuid tõlgendada põhikoolonite akefaalsete vormidena, mida on algusest või lõpust jambilise (ia), kreetilise (cr) või bakhilise (ba) elemendiga laiendatud.

---

⁸⁰ Kataleksise (kr. k κατάλεξις) ilmnemine tähendab, et kooloni algusest (αgl) või lõpust (glα) puudub 1-2 silpi. Kus sellist lühenemist ei esine, on tegemist akataleksisega. (West 1987: 5)

⁸¹ Anaklaas (kr. k ἀνάκλασις) on nähtus, mille puhul vahetavad kõrvutised kerge ja raske positsioon kooloni sees kohad (West 1987: 8). Tähistuses määrab kaksikpunkti asupaik ("ph või (ph"), kas kaks järjestikust lühikest paiknevad eespool või tagapool kui anaklaastita vormis. Koolonites, kus juba on kaks järjestikust pikka, kasutatakse teist sümbolit (2io÷). (Vt West 1982:xii, 31)

⁸² periood (kr. k περίοδος) – mistahes pikkusega kompositsioonisegment, milles valitseb prosoodiline pidevus ehk skansiooni võib mõjutada sõnale järgnevaid häälikuid. Persioodil lõpus on meetriline katkestus (see katkestus ei pruugi olla paus) ning järgnevad jäälikud ei mõjuta enam skansioon. Periood ei saa lõppeda keset sõna. See võib lõppeda grammatilise fraasi keskel, aga enamasti satub lõpp ühte süntaktilise katkestusega. Perioodi ehituskivid on koolonid. (West 1987: 3-4)

Alkaiose üksteistsilbik	$[x - \cup -] x - \cup \cup - \cup \varnothing$	(ia $\wedge$ gl)
Sappho üksteistsilbik	$[- \cup -] x - \cup \cup - \cup - \varnothing$	(cr $\wedge$ hi)
Phalaikose üksteistsilbik	$\circ \circ - \cup \cup - \cup - [\cup - \varnothing]$	(gl ba)

Teiselt poolt on võimalik nn sisemine laiendus. Selle võtte tulemusel on kujunenud värsimõõdud suur ja väike Asklepiadese värss, mille mõlema puhul on Glykoni värsile korijambe lisatud. (Korzeniewski 1968: 129):

$$\begin{array}{ll} \circ \circ - \cup \cup - [- \cup \cup -] \cup \varnothing & gl^c \\ \circ \circ - \cup \cup - [- \cup \cup - - \cup \cup -] \cup \varnothing & gl^{2c} \end{array}$$

Korijambiline või daktüiline siselaiendus on kõige tavalisemad. Laiendus võib olla kuni kolmekordne. Peale põhikoolonite ja nende muutvormide laiendamise on täheldatud ka joonia dimeetri paisutamist. Korijambilise laiendamise korral esineb korijambide vahel tihti tsesuur⁸³. (West 1982: 32) Korzeniewski jaoks kipub korijamb moodustama nii vormilise kui ka mõttelise värsituuma, mis on sõnale või sõnagrupile kõige keskem, tähendust lisav ja rõhutatum koht (Korzeniewski 1968: 133-139).

Joel Lidovi (2009: 104-105, 106) sõnul esineb kahe laiendustüübi korraga sama värsi puhul kasutamist harva, kuigi laienduse iseloomu ehk ühenduskohtade tuvastamise oleneb suuresti teoreetilisest taustast. Siselaiendused on väga sagedased (vt West 1982: 32), välislaiendused mitte. Pole teada salmi, mis oleks kasutanud korijambilist ja daktüulist laiendust korraga.

Aioolia luulet kirjutati nii stihhiliselt kui ka salmivormis. Stihhiline vorm on eelistatud pikarealiste meetrumite puhul. Juba antiikajal täheldati, et paljude stihhiliste meetrumite puhul on ridade arv paaris. (West 1982: 32, vt Hephaest. *Ench.* 59.79, 63.15; vrd Maas 1962: 48) Nii esineb nende väljakirjutamist düaadidena (vt P. Oxy. 1787 fr. 3, 5, 34; 1233 fr. ii, 9). Aioolia stroof koosneb 2-4 värsist (West 1987:34) ja seda esineb kahesugusel kujul. Stroof võib koosneda 2-3 erikujulisest värsist või 2-3 sama meetrumiga värsist, millega käib kaasas 1 erisugune värss. Viimasel juhul on tavaline, et erisugune rida on vormiliselt eelmiste laiendus ja esindab salmi lõppu, mis teeb stroofi mustriks aaA. Tavalisimad aioolia vormid Alkaiose ja Sappho stroof on selle mustriga, aga salme loodi ka teistel kujudel, näiteks AAa, AAa, AaA ja aA, või koosneda üksikust sünaafilisest⁸⁴ liitperioodist, kus värsi- ja reapiirid ei lange ühte.

⁸³ Tsesuur (ld. k *caesura*) on koht värsis, millele järgneb korrapärane sõnalõpp (West 1987: 4).

⁸⁴ Sünafeia (kr. k *συνάφεια*) on meetriline ja prosoodiline pidevus, mis kehtib värsi piirides. Sünafeia defineerib värsi. Samas ei lange värss ja luulerida tihti ühte, nii et termin *periood* tundub loomulikum. (West 1987: 3)

Stroofi lõpp langeb sageli kokku uue mõtte algusega, aga paus võib samahästi esineda grammatilise fraasi keskel. (West 1982: 32-39)

Lesbose luuletajad kalduvad salmides järjestama sama tüüpi lõpuga värssse (erandiks on Alkaiose stroof, mis vastandab kontrastselt meeslõpulist⁸⁵ värssi kahes esimeses üksteistsilbikus ja naislõpulist⁸⁶ salmi viimases reas). Salmiridade varieeruvus saavutatakse pigem sisemise ja välimise laienduse abil.

Enamik meetrume on säilinud üksikute ridadena, nii et teada on rohkem reatüüpe kui salmitüüpe, eriti Sappho luule puhul. Selle võib olla põhjus antiikallikate kalduvus tsiteerida rea, mitte salmi kaupa, kuigi vahepeal on teada, et rida kuulus salmi. (Lidov 2009: 106)

1.4.1 Sappho stroof

Sappho stroofis ilmneb aiolia traditsiooni tavalisim stroofimuster aaA, kus kaks esimest värssi jagavad vormi ja kolmas on eelmiste laiendus. Niisiis koosneb stroof kahest Sappho üksteistsilbikust ja kolmandas värssis Sappho üksteistsilbiku laiendatud variatsioonist. (West 1982: 32) Sappho üksteistsilbikut saab kirjeldada eest kreetikusega laiendatud akefaalse Hipponaxi väršina (cr ʌhi) (Korzeniewski 1968: 129) või akatalektilise jambina, millele järgneb kaheksasilbik (ʌia hag); viimases perioodis järgneb kaheksasilbikule Adonise värss (ʌia hag ∴ ad või ʌia tḷr) (West 1982: 32-33), seda saab kirjeldada ka kui kreetikuse, akatalektilise Glykoni värsi ja akatalektilise Pherekratese värsi järgnevust (cr ʌgl ʌph) (Korzeniewski 1968: 129).

Sappho stroofi skeem on järgmine (vrd West 1982: 32):

— ∪ — x — ∪ ∪ — ∪ — ∪ ∪ ||
 — ∪ — x — ∪ ∪ — ∪ — ∪ ∪ ||
 — ∪ — x — ∪ ∪ — ∪ ∴ —x ∴ — ∪ ∪ — ∪||

Antiikaegne kolomeetria kujutas Sappho stroofi neljarealisena ning sedasi traditsioonilisel viisil esineb sapfiline stroof tihti kaasaegsetes väljaannetes⁸⁷. Kolmas periood jaotatakse 11.

⁸⁵ Meeslõpuline värss on tõusva iseloomuga, ∪ ∪.

⁸⁶ Naislõpuline värss on langeva iseloomuga, — ∪.

⁸⁷ Vaata näiteks 2006. aastal eesti keeles avaldatud kogumikku „Vanakreeka kirjanduse antoloogia“ (koostaja Janika Päll) ja 2009. aasta kogumikku „Rooma kirjanduse antoloogia“ (koostaja Kaspar Kolk). Sappho ja Alkaiose meetrumite kasutamise kohta antiikajast humanismini vt Charlet 2007.

positsiooni järel, kus sageli esineb tsesuur, kaheks, nii et tekivad vastavalt 11-silbiline rida ja 5-silbiline adooniline rida. (West 1982: 33) Lahkutõstetud ridade kokkukuuluvust tõestab sage sõnapoolitamine ja hiaadi⁸⁸ vältimine selles kohas. (Korzeniewski 1968: 130).

Sappho stroofi kasutasid nii Sappho kui ka Alkaios ning antiikautorid omistasid selle leiutamist emmale-kummale neist. (vt Hephaest. *Ench.* 14.1., Mar Vict. *Ars. Gramm.* in GL 6.161).

1.4.2 Aiolikon ehk Sappho kuusteistsilbik

Sappho kuusteistsilbikut (vt Maas 1962: 39) või aiolikoni⁸⁹ kirjeldatakse tavaliselt kui sisemise korijambilise topeltlaiendusega akefaalset Hipponaxi värssi (Λhi^{2c}). Mõneti selgem on seda kaheksasilbiku kaudu määratleda (hag^{2c}), sest siis kaob ära mulje, nagu oleks värsi eest midagi puudu, ometi pole kaheksasilbiku kasutamine terminina ja aiolikoni defineerimisel tavaks saanud. (Lidov 2009: 104)

Aiolikoni skeem on järgmine:

× – ∪ ∪ – [– ∪ ∪ – – ∪ ∪ –] ∪ – ∅.

Aiolokon on stihhiline vorm, mida kirjutati välja düaadidena (vt P. Oxy. 1787 fr. 3, 5, 34).

Pole kindlat tõestust, et Alkaios oleks aiolikoni kasutanud, ehkki kahe fragmendi värsilõpud (fr. 48, 61) sobituvad meetrumisse. Praeguse materjali põhjal saab järeldada, et aiolikon oli puhtsappholik vorm. (Lidov 2009: 105, 106)

⁸⁸ Hiaat (ld. k *hiatus*) tähendab olukorda, kus ühe sõna lõpu ja sellele järgneva sõna alguse kõrvuti sattunud vokaalid mõlemad säilivad. Tihti on kaasatud algselt digammaga (ϕ) alanud sõna. (West 1987: 15)

⁸⁹ Aiolikon'iks nimetas värsi 2. sajandi pKr Aleksandria filoloog Hephaistion (*Ench.* 11.5.)

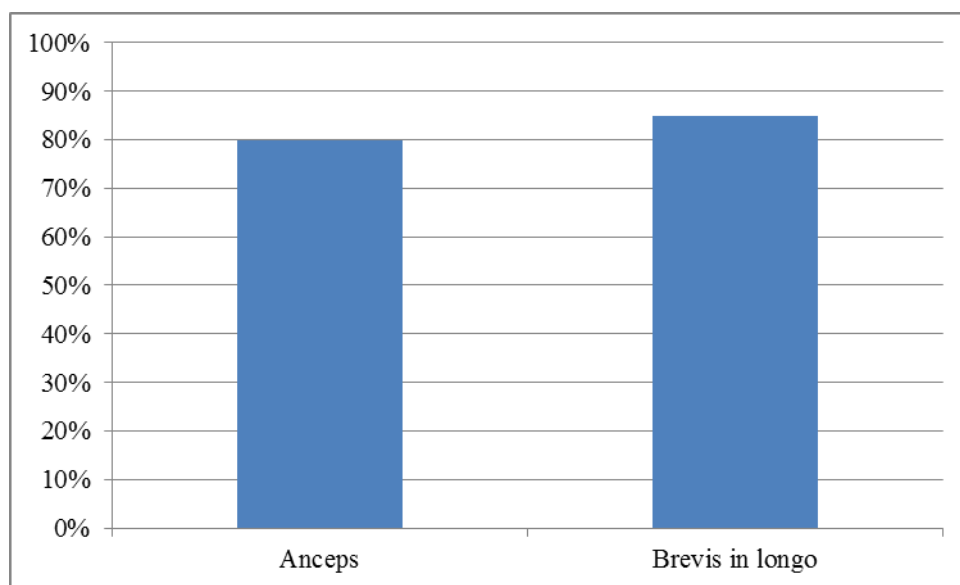
2. Sappho üksteistsilbiku ja Sappho kuusteistsilbiku meetrikastruktuur Lesbose autoritel

Käesolev peatükk edastab esimeses alapeatükis Sappho üks üksteistsilbiku (vt kirjeldust ptk 1.4.1) kvantitatiivseid tendentse kahel Lesbose autoril, Sapphol ja Alkaiosel; teises alapeatükis antakse ülevaade Sappho aiolikoni (vt kirjeldust ptk 1.4.2) meetrumistruktuurist.

2.1 Antsepsid Sappho stroofi üksteistsilbikutes

Joonisel 1 on näha raskete silpide osakaal antsepsi ja *brevis in longo* positsioonil Sappho kirjutatud endanimelistes üksteistsilbikutes.

Sappho üksteistsilbikutes on antseps värsi 4. silp ning *brevis in longo* värsi viimane ehk 11. silp.

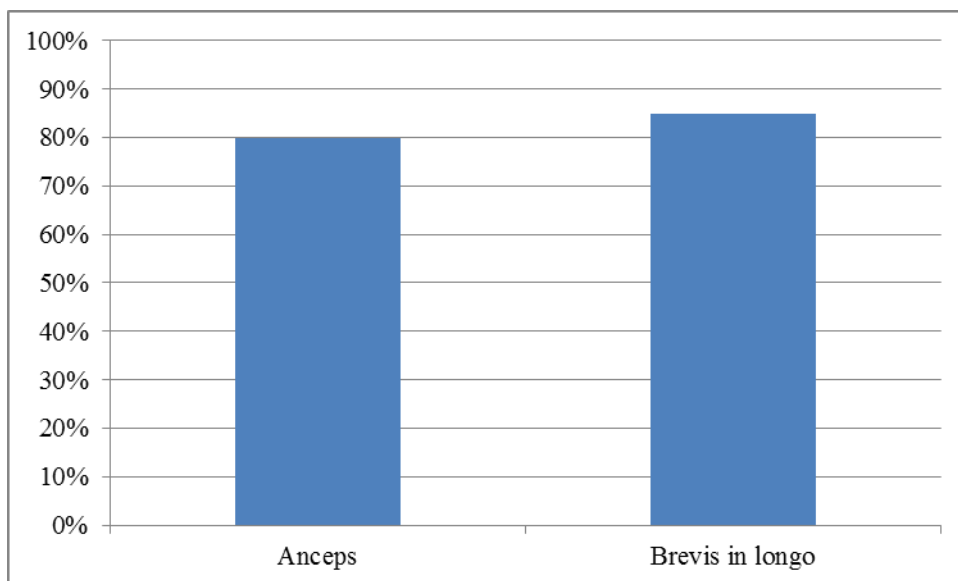

Joonis 1. Raskete silpide osakaal Sappho sapfilistes üksteistsilbikutes antsepsi ja *brevis in longo* positsioonil

80% kordadest on antsepsipositsioonil raske silp. 20% protsendil kordadest on see kerge.

85% kordadest paigutub *brevis in longo* positsiooni raske silp. See tähendab, et *brevis in longo* positsioonidel on väga kindlalt eelistatud rasked silbid ehk lõpupositsioonil esineb kergeid silpe ainult 15% kordadest.

Joonis 2 kirjeldab Alkaiose kvantiteedieelistusi antsepsi ja *brevis in longo* positsioonil Sappho üksteistsilbiku struktuuris.

Joonis 2. Raskete silpide osakaal Alkaiose sappilistes üksteistsilbikutes antsepsi ja brevis in longo positsioonil

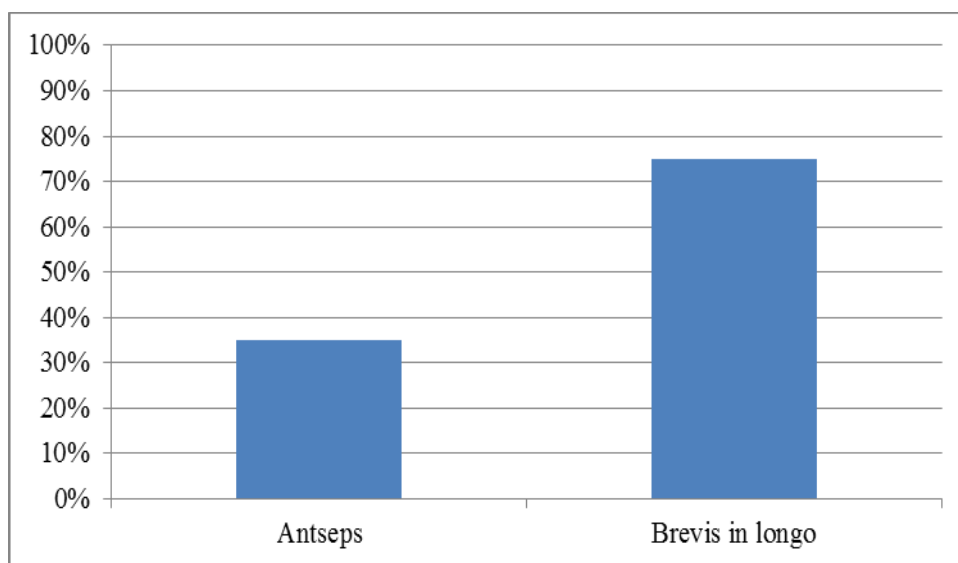
80% kordadest esineb antsepsipositsioonil raske silp.

Brevis in longo positsioon on Alkaiose sappilistes üksteistsilbikutes 85% kordadest raske.

Sappho loomingu sappiliste üksteistsilbikute antsepsi- ja *brevis in longo* positsiooni kvantiteeditendentsid on täpselt samad. Seega, eeldusel, et Sappho stroofi ikka võttis kasutusele lesboslanna, jälgendab Alkaios Sappho algupärast rütmistruktuuri väga täpselt.

2.2 Antsepsid aiolikonis ehk Sappho kuusteistsilbikus

Joonis 3 kujutab raskete silpide esinemist antsepsi ja *brevis in longo* positsioonil aiolikonis ehk Sappho kuusteistsilbikutes.

Joonis 3. Raskete silpide osakaal aiolikonis ehk Sappho kuusteistsilbikus antsepsi ja brevis in longo positsioonil

35% juhtudest on antsepsipositsioonil raske silp. 65% protsendil kordadest on see kerge, nii et antsepsipositsioonil on tendents eelistada kergeid silpe.

75% juhtudest on *brevis in longo* positsioonil raske silp ja 25% kerge silp. Seega on *brevis in longo* puhul kindlalt eelistatud rasked silbid.

Võrreldes Sappho stroofiga kaldub aiolikonis kergeid silpe rohkem olema ning erinevus on eriti märgatav antsepsipositsiooni puhul.

3. Aiolikoni ja Sappho stroofi semantiline oreool Sappho korpuses

20. sajandi alguses⁹⁰ oli Paul Maas seisukohal, et varajases luules, sealhulgas Sappho loomingus, ei ole rütmimustritel ja tähendusel (eetosel) seost: sarnaseid meetrumeid kasutatakse täiesti eri iseloomuga tekstides ja täiesti erinevaid meetrumeid sarnase iseloomuga tekstides. Ta usub, et varase kirjanduse tähtteosed jätsid hilisematele autoritele nii sügava mulje, et nad võtsid selle žanritunnusena üle (Maas 1962: 52)

Ehkki Sappho luule semantilist struktuuri ei ole varem süsteemselt uuritud, on pärast Maasi mitmed uurijad väljendanud Sappho luule sisu ja põhiteemade kohta arvamusi. Denys Page ütleb, et säilinud põhjal kõneleb Sappho oma sümpaatiatest ja antipaatiatest; jõudeoleva, aga veetleva ühiskonna naudingutest ja hädadest; kirest lemmikute vastu, kadedusest rivaalide suhtes (Page: 1955: 133). David A. Campbell (1994: xii) mainib Loebi väljaande sissejuhatuses, et antiikautorite märkustele tuginedes paistab enamik Sappho loomingust olevat lembeluule. Maarit Kivilo (2010: 184) kordab, et Sappho põhiteema on vaieldamatult armastus: nii armastus või sõprus naiste vahel kui ka meeste ja naiste vahelised suhted.

Analüüsis määrati igale reale 0-4 motiivi. Motiivid kuuluvad ühesse kolmest valdkonnast: I universum, II inimene ja III ühiskond. Fragmentse rea puhul võib motiivi vaid oletada ning vahepeal ja eriti sellisel juhul mõjutas motiivivalikut traditsioon. Oletusliku motiivi korral lisati tähistuse taha küsimärk. Ka kõrval paiknevad read võisid mõjutada motiivilist tõlgendamist. Kui ühtegi motiivi polnud võimalik määrata, tähistati rida märgiga „?“.

Üks traditsioonist tulenev sageli oletuslik motiiv on „neiu“. Nimelt on antiiktunnistustest teada mitmeid naisenimesid ning neidsamu või kõrvuti tähti, millest need nimed koosnevad, on Sappho luuletustest leitud või neisse taastatud. Samas on mõjukas idee, et Sappho sõbratarid olid noored, ning seepärast tundus „neiu“ sobiv. Kui peaks ka kunagi selguma, et tegemist on küpsete naistega, siis valdkondade motiivistiku või temaatika hierarhilisuse tõttu on „naine“ „neiu“ katusmõiste. Rea suure fragmentaarsuse korral võisid esile tõusta ja teenimatult palju tähelepanu saada ajamotiivid.

---

⁹⁰ Esimene trükk Maasi teost *Griechische Metrik* avaldati 1923. aastal pikema teose peatüki või „vihikuna“. Hiljem, 1927. ja 1929. aastal, ilmusid lisandused ja parandused. Siin kasutatud 1962. aasta tõlge inglise keelde sisaldab ka pärast 1920. aastaid avaldatuid materjale.

Sappho stroofi puhul⁹¹ määrati üks salmitasandi teema, mis valiti jällegi ühest kolmest valdkonnast. Kui teema tõlgenduses polnud võimalik kindel olla, lisati tähistuse taha küsimärk. Kui teemat polnud võimalik määrata, tähistati selle read märgiga „?“. Sellegi poolest võis olla võimalik tuvastamatu semantikaga salmi ridadele motiive määrata. Peale selle olenes salmi temaatika paljuski salmis esinevatest motiividest.

Kui vähegi võimalik, määrati ka fragmendi või luuletuse üldteema, mis võis olla nii kindel kui ka oletuslik. Peale selle ilmnesid nelja Sappho stroofis luuletuse puhul paralleellugemid. Üle kahe paralleellugemi ei määratud. Kui üldteemat polnud võimalik märgata, tähistati fragment märgiga „?“.

Protsentide arvutamisel võeti 100%-ks fikseeritud motiivide või teemade esinemise kogusumma. Protsentuaalne osakaal määrati ka üksnes kindlaid motiive kasutades, millisel juhul ei arvestatud ka analüüsitud semantikaga ridu, salme või fragmente ja luuletusi.

Peatükk koosneb kolmest alapeatükist. Neist esimeses analüüsitakse Sappho stroofi semantiliselt oreooli rea-, salmi- ja fragmenditasandil. Alapeatüki esimesed kolm kolmanda tasandi peatükki kirjeldavad tähendustendentse Sappho stroofi puhul; viimased kolm arvestavad üksnes nn neljandat rida Adonise värssi.

Teine alapeatükk analüüsib aiolikoni ehk Sappho kuusteistsilbiku semantiliselt struktuuri rea- ning luuletuse või fragmenditasandil.

Kolmas alapeatükk võrdleb analüüsitud meetrumeid rea- ja fragmenditasandil.

---

⁹¹ Aiolikon ei koosne salmidest, vaid on stiihiline värsvorm, mida kirjutatakse düaadidena (vt ptk 2.2). Järelikult pole selles stroofitasandil.

3.1 Sappho stroofi semantiline oreool.

Sappho stroof koosneb kahest Sappho üksteistsilbikust ja ühest Adnonise värsiga laiendatud Sappho üksteistsilbikust ehk kolmest reast.

Sappho stroofi kirjutati juba antiikajal (ilmselt ruumi säästmise js silmale ühtlase pildi loomise eesmärgil ning „neljanda rea“ rütmilise kaja esiletoomiseks, vt Battezzato 2009: 131) neljas reas, millest viimase moodustas eelnevast üksteistsilbikust lahku löödud Adonise värss. (Vt ptk 2.1) Põhjusel, et too kujunes hiljem iseseisvaks värsimõõduks, on laiendatud rea motiive analüüsitud kahes osas: tavalise Sappho üksteistsilbikuna ja Adonise värsina. Kuna iseseisvaks värsimõõduks kujunenud Adonise värsile tekkis oma retseptsioon, on eelkõige tulevase retseptsiooniloo analüüsi jaoks otstarbekas selle semantilist välja eraldi kirjeldada.

Peatükkides 3.1.1–3.1.3 on esitatud Sappho stroofi semantiline oreool.

Peatükkides 3.1.4 –3.1.6 kirjeldatakse Adonise värsi semantilist välja.

3.1.1 Sappho stroofi reatasand

Säilinud materjali fragmentsuse tõttu oli 373 reast võimalik analüüsida 298 rida ja 75 mitte. Motiive fikseeriti kokku 159-187⁹² ja neid esines 437-545⁹³ korral, koos analüüsimatute ridadega 620⁹⁴ korral.

---

⁹² Esimene arv vahemikus tähistab kindlate motiivide (kõrgema tasandi puhul teemade) hulka. Vahemiku viimane arv väljendab motiivide (kõrgema tasandi puhul teemade) summat, kui liidetud on ka kõik oletuslikud motiivid (või teemad). Sama väljendusviisi on kasutatud edaspidigi.

⁹³ Esimene arv vahemikus näitab, mitu korda kindlaid motiive (kõrgema tasandi puhul teemasid) esines. Vahemiku teine arv tähistab motiivide (või teemade) hulka, kui on lisatud kõigi oletuslike motiivide (või teemade) kordumiste summa. Seda väljendusviisi on kasutatud edaspidigi.

⁹⁴ Summa koosneb nii kindlate kui ka ebakindlate motiivide (kõrgemal tasandil teemade) kordumise koguarvust ja tuvastamatu semantikaga ridade arvust. Nii on väljendatud ka allpool.

Tabel 1. Universumiga seotud ehk I valdkonna motiivid Sappho sapfilistes stroofides.

Motiiv	Esine- mus		
1111 Jumalad	8	123221 Meri	1
1111 Jumalad?	2	1232216 Tuul	2
1111013 Hera	3	12322161 Meeldiv tuul	3
111106 Dionysos	1	123222 Õhk/taevas	2
111108 Aphrodite	10	123225 Lausksmaa	1
111108 Aphrodite?	1	1232251 Lesbos?	1
1111101 Zeus	3	1232252 Küpros	1
11111012 Jumala kõikvõimsus	1	12323 Taimeriik	1
1111111 Olümpos	2	1232313 Õunapuu	5
111114 Jumalik abi	19	123234 Lilled	3
111115 Jumalik kohalolek	6	123234 Lilled?	1
1112 Saatus	3	1232341 Roos	1
11122 Halb saatus?	1	123241 Allikas	1
11123 Hea saatus	9	1232431 Jõekallas	1
11124 Paratamatus	2	12333 Linn	2
11124 Paratamatus?	1	12333112 Trooja	1
11142 Nereiidid	1	12333112 Trooja?	1
1221 Taevakehad	1	123411 Hobune	1
12212 Tähed	1	1234116 Kits	1
12215 Kuu	1	12342 Aistingud	3
122151 Kuuvalgus	1	123421 Värv	1
12216 Koit, Eos	1	123421 Värv?	1
12216 Koit, Eos?	1	1234222 Muusikalised helid	1
123 Maa	6	1234222 Muusikalised helid?	1
1231111 Kuld	4	1235 Linnuriik	1
1231112 Hõbe	1	12355 Varblane	2
12312 Vesi	1	12356 Ööbik	1
123121 Tuli	3	1236 Aeg	2
12321 Ilm, kliima	1	1236 Aeg?	6
1232111 Talv	1	12361 Olevik?	1
1232112 Kevad	1	12362 Minevik	1
12321121 Lumi?	1	12362 Minevik?	3
12321215 Öö	3	12363 Tulevik	1
12322 Maastik?	1	12363 Tulevik?	2
		Kokku	159

Tabel 1 näitab, et universumi valdkonnas jaotus enamik motiive maa (koodiga 123) ja üleloomuliku (koodiga 111) vahel.

Esimeses (123) on kõige tugevamalt esindatud loodusekeskkond (1232), mille motiivistikus tõuseb mitmekesiselt esile taimeriik (12323); suures hulgas, ent paljuski oletuslikku tähelepanu on saanud alateema aeg (1236); muuseas mainitakse mitmeid loomi (12341) ja linde (1235). Teise (111) alateemades tõusevad esile jumalad (1111), eriti jumalik abi (111114) ja Aphrodite (111108), ainult mainitud on loodusvaime ehk nereide; veidi vähem tähelepanu on leidnud saatuse motiivistik (1112), kus inimesele osaks saav on enamasti hea (11123).

Tabel 2. Inimesega seotud ehk II valdkonna motiivid Sappho sapfilistes stroofides.

Motiiv	Esine -mus		
2 Inimene	1	22251214 Kiirus, tõtlikkus?	2
21211 Võrdlemine, hindamine, hindamine	1	22251221 Hoolivus	1
21211 Võrdlemine, hindamine, hindamine?	1	2225125 Rangus	1
21212 Teadmine?	3	222514 Rõõm	4
2122 Mälu	3	222515 Jutukus?	2
2123 Looming?	1	222519 Lootus?	1
21241 Unistused	6	22254 Saatusega leppimine	2
21241 Unistused?	2	2225411 Ärevus	2
21242 Inimese väiksus/võimetus	2	2225411 Ärevus?	1
21242 Inimese väiksus/võimetus?	2	22254112 Kergendus	1
213 Keel	1	2227 Hirm?	1
213 Keel?	1	22271 Argus?	1
2211 Lapsepõlv	1	22281 Kahetsus	2
2212 Noorus	2	2229 Vastikus, jäledus	1
22122 Noorsugu	1	2231 Armastus	9
2213 Küpsus	2	2231 Armastus?	4
2214 Vanadus	1	22311 Lahusolek	1
2223 Õnn, õnnelikkus, heaolu	3	22314 Kohtamine	1
2225 Mure, vaev, häda, piin	19	223141 Lähedal viibimine	4
2225 Mure, vaev, häda, piin?	3	223141 Lähedal viibimine?	1
22251141 Muutlikkus	1	22315 Vastamata armastus	8
22251141 Muutlikkus?	2	22316 Igatsus	4
22251171 Uhkus, ülbus	1	22316 Igatsus?	1
2225119 Auväärsus, austus, õiglus	1	223161 Iha	3
2225119 Auväärsus, austus, õiglus?	1	223161 Iha?	1
22251211 Julgus, vaprus	2	2232 Sõprus	2
		22321 Sõber, sõbrad?	1
		22331 Rivaalitsemine, vaen, konkurents	1
		223423 Kask?	1
		22352 Dialoog	3
		2235221 Selgitamine	2

22353 Kiitlemine, ärplemine	1
224 Perekond	1
2241 Laps/lapsed	1
2242 Abielu?	1
22421 Mees/abikaasa	4
224211 Pulmad	3
22422 Naine/abikaasa	1
22431 Vend	4
2243113 (kellegi) hülgamine	2
22432 Õde	1
22433 Isa	1
22434 Ema?	1
23 Keha	4
2311 Ilu	20
2311 Ilu?	4
23111 Üldine meeldivus, sarm	4
2312 Inetus?	1
2312111 ajutine nägemisvõimetus	1
2312121 ajutine kõnevõimetus	3
231214 ajutine kuulmisvõimetus	2
2313 Rõivastus	2
23132 Ehted	4
2324 Kehaosad, organid	1
2324 Kehaosad, organid?	1
23241 Süda	6
232411 Süda, mõistus	1
232411 Süda, mõistus?	4

2325 Higi	1
23310 Värinad	4
23311 Kahvatumine	1
23331 Haavata saamine?	1
23332 Valu	1
23332 Valu?	1
23335 Halb enesetunne	2
23341 Elus-terve, turvaline	2
23341 Elus-terve, turvaline?	1
23351 Söök, söömaaeg	2
233531 Vein	1
2337 Uni, unenägu	1
233711 Äratus	1
233712 Mittemagamine, ärkvelolek	2
233712 Mittemagamine, ärkvelolek?	1
23411 Naine	3
234112 Neiu	8
234112 Neiu?	4
23412 Mees	2
23412 Mees?	1
235 Aistingud	14
235 Aistingud?	2
236 Surm	1
239 Hääl?	1
Kokku	270

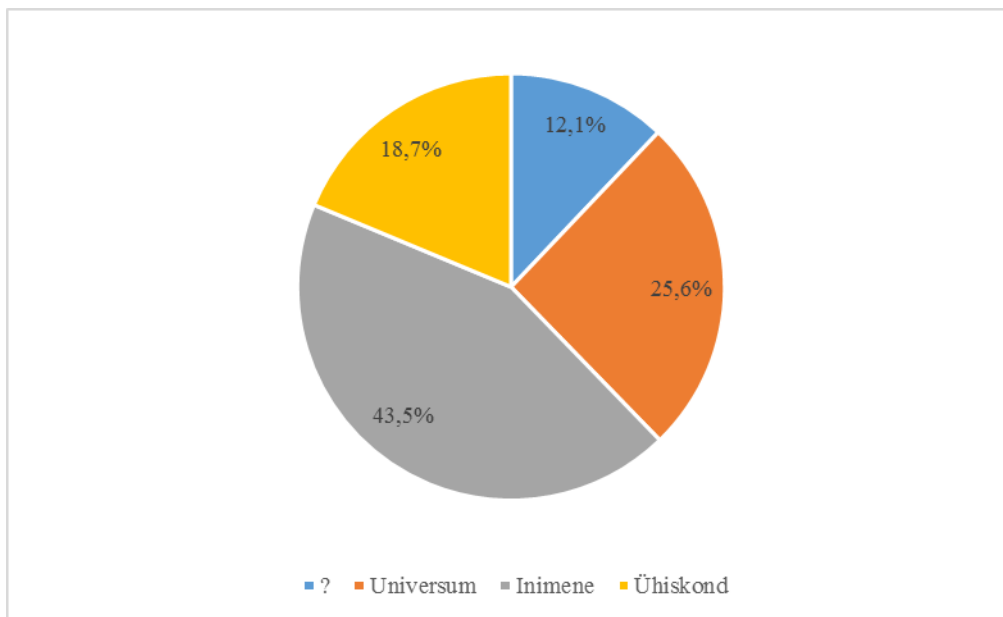
Tabelis 2 esitatud üksikmotiividest on märgatavalt kõige sagedasemad ilu (2311) ja hingehäädad (2223). Viimane kuulub teise valdkonna motiivistiku kõige arvukamasse ja mitmekesisemasse alagruppi indiviid (22). Selles alagrupis prevaleerivad selgelt inimese omaduste ja vaimuseisundite motiivid ning inimsuhete motiivid, harvemini esineb peresse (224) ja arengusse puutuv (221). Peaaegu sama arvukas keha motiivistik keskendub välimusele ja ihufektidele (231) ning poole vähem kehalistele vajadustele ja tundmustele (233); veel on välja toodud sugu, tihti nime kaudu (234), mainitud kehaosi, neisse puutuvat ja aru (232) ning kogetud aistinguid (235). Viimane, teadvuse ja intellekti motiivistik (21) koosneb peamiselt meenutamist ja soove puudutavatest alateemadest.

Tabel 3. Ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna motiivid Sappho sapfilistes stroofides.

Motiiv	Esinemus
3 Ühiskond	1
3 Ühiskond?	1
311 Religioon?	1
3111 Religioossed pidustused	3
3111 Religioossed pidustused?	1
31111 Ohverdused	5
31111 Ohverdused?	1
311112 Religioosne orgia	1
311131 Tempel	7
311131 Tempel?	1
31114 Palvetamine	16
31114 Palvetamine?	1
311141 Jumalate/jumaluste austamine?	1
3111412 Jumalikkus	1
3133 Muusika?	2
31331 Laul	6
31332 Instrumendid?	3
321 Moraalsus/amoraalsus	1
32110 Hukkamõist	2
32111 Kuulsus?	1
321152 Abi osutamine	1
321153 Nõuanne	3
321155 Suhtumine	2
321155 Suhtumine?	1
32115511 Ülistus	1
3211552 Hukkamõist?	1
3211553 Hea suhtumine	3
321155341 Kahjustamine, haavamine, solvamine	2
321155341 Kahjustamine, haavamine, solvamine?	1
32118 Viga, eksitus	2
321194 Au osutamine	3
322 Tõde	1
3232 Vaesus	1
324 Töö	3
324 Töö?	1
324111 Kingitus(ed)	2
324111 Kingitus(ed)?	1
3243 Meremehetöö	2
3243 Meremehetöö?	2
3248 Kaubitsemine	1

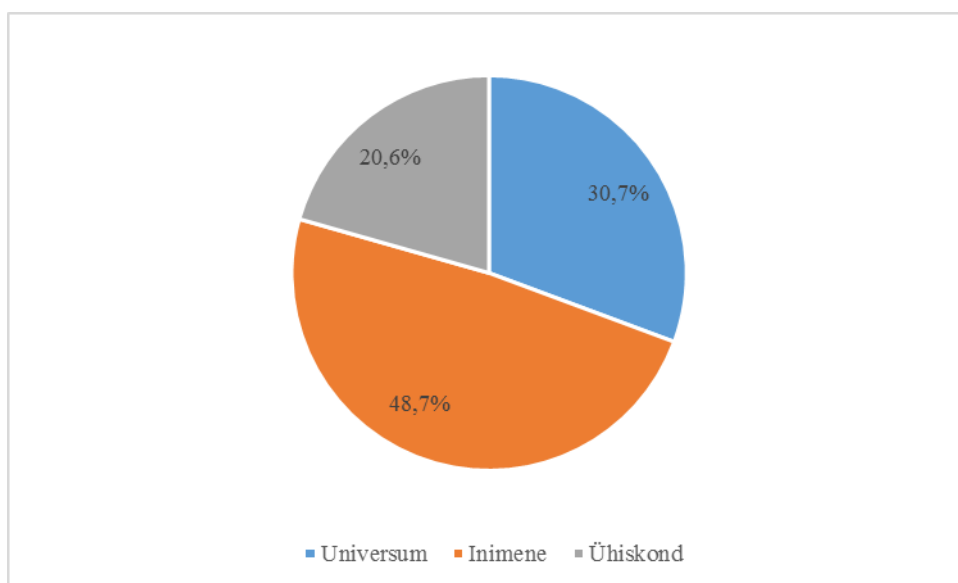
32522 Prostitutsioon?	1
331411 Riigijuht	1
332 Seadused?	1
3321 Sõjavägi	2
33221212 Sõjamees	1
33228 Relvastus	4
33228 Relvastus?	1
3342 Sõda	1
3515 Ilus Helena	2
3516 Atriidid?	1
3517 Hermione	1
361 Puhkus?	1
37 Rändamine-reisimine	2
37 Rändamine-reisimine?	1
371 Saabumine	2
373 Teekond	2
3731 Merereis	2
Kokku	116

Nagu on näha tabelist 3, mainivad paljud värsid vaimset kultuuri (31), eelkõige religiooni motiive (311), kuid tähelepanu saab ka kunstiteema muusika (3133). Teiseks on olulised moraaliküsimused (321). Riigiteema (33) väljendub paljuski sõjanduses (3321, 3322, 3342), eriti relvastuse motiivis (33228), millega seostuvad väga mütoloogilised tegelased (351). Päril mitmekesiselt on esindatud töösse puutuv (324, 36), muuseas ka rändamine ja reisimine (37).

Joonis 4. Motiivide protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho sapfilistes stroofides.

Motiivid jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: tuvastamatu semantikaga on 19,9%, universumiga seondub 23,6%, inimesega 42,6 ja ühiskonnaga 13.9% motiividest.

Joonis 5. Kindlate motiivide protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho sapfilistes stroofides.

Kui eemaldada kõik tuvastamatud värsid ja oletuslikud motiivid, jäävad järele 437 motiivi, mis jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: universum 30,7%, inimene 48,7% ja ühiskond 30,7%.

3.1.2 Sappho stroofi salmitasand

Salme või fragmente, mille teemat polnud võimalik tuvastada, on 64. Teemasid fikseeriti kokku 24-27 ja neid esines 39-45 korral, koos analüüsimatute stroofidega 109 korral.

Tabel 4. Universumiga seotud ehk I valdkonna teemad Sappho sapfilistes stroofides.

Stroofi teema	Esinemus
1111 Jumalad	1
1111 Jumalad?	1
1111013 Hera	1
111114 Jumalik abi	5
111115 Jumalik kohalolek	1
11123 Hea saatus	1
11124 Paratamatus	1
Kokku	11

Tabel 4 näitab, et Sappho stroofide universumiga seotud valdkond jaguneb jumalate (1111) ja saatuse teema vahel. Üle kolmveerandi teemadest puutuvad jumalatesse (1111), sh kõige enam esinev üksikteema, mis figureerib 5 korda.

Tabel 5. Inimesega seotud ehk II valdkonna teemad Sappho sapfilistes stroofides.

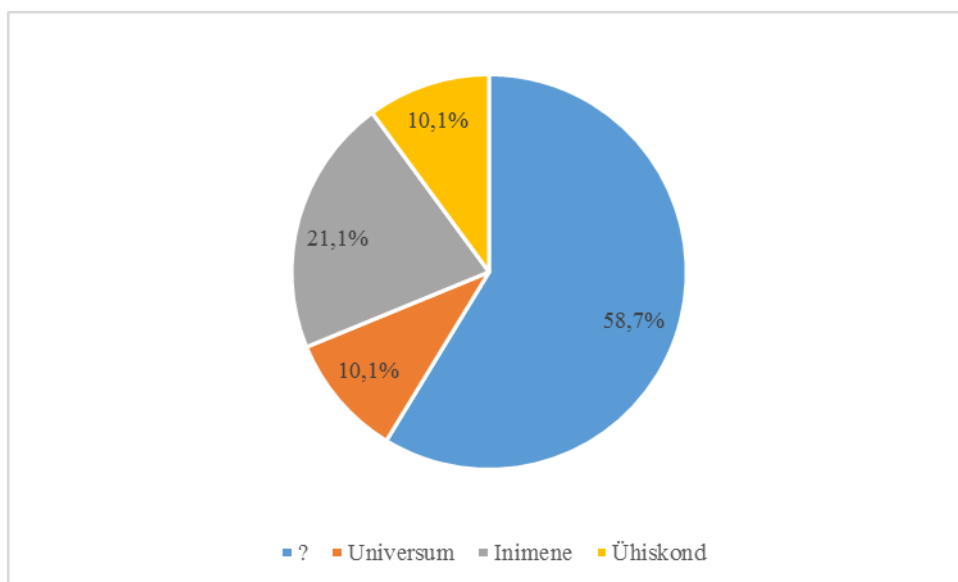
Stroofi teema	Esinemus
21241 Unistused	1
2223 Õnn, õnnelikkus, heaolu	1
2223 Õnn, õnnelikkus, heaolu?	1
2225 Mure, vaev, häda, piin	2
2225119 Auväärsus, austus, õiglus?	1
2231 Armastus	2
22316 Vastamata armastus	2
223161 Iha	2
224211 Pulmad	2
2243113 (kellegi) hülgame	1
2311 Ilu	4
233712 Mittemagamine, ärkvelolek?	1
235 Aistingud	3
Kokku	23

Tabelist 5 ilmneb, et tugevamalt esindatud on teemaring armastus (2231). Peale selle on esindatud kehasse puutuv teemaring (23), omasused ja vaimuseisundid (222) ja perekonnaküsimused (224).

Tabel 6. Ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna teemad Sappho sapfilistes stroofides.

Stroofi teema	Esinemus
311 Religioon?	2
3111 Religioossed pidustused	1
311131 Tempel	3
31115 Palvetamine	1
32115511 Ülistus	1
37 Rändamine-reisimine	1
371 Saabumine	1
3731 Merereis	1
Kokku	11

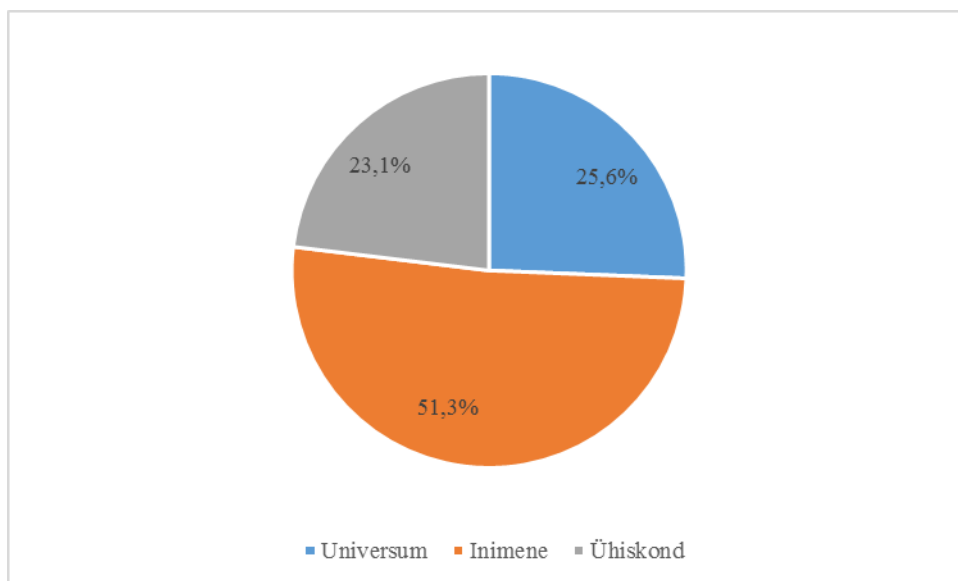
Tabel 6 näitab, et III valdkonna teemadest on kõige sagedasem religioon, mis hõlmab üle poole korduvteemadest, kuid kaks korda oli see oletuslik. Teisel kohal oli reisimisse puutuv. Täiesti eraldi seisab sotsiaalstruktuuri alla käiv suhtumise teema (321155).

Joonis 6. Kindlate teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho sapfilistes stroofides.

Stroofi tasandil jagunevad teemad valdkondade vahel järgmiselt: tuvastamatu semantikaga on 58,7%, universumit käsitlevad 10,1%, inimest 21,1 ja ühiskonda 10.1% stroofidest.

Joonis 7. Kindlate teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho sapfilistes stroofides.

Kui jätta kõrvale kõik tuvastamatu ja oletusliku teemaga stroofid, jääb järele 39 teemat, mis jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: universum 25,6%, inimene 51,3%, ühiskond 23,1%.

3.1.3 Sappho stroofi fragmenditasand

41 fragmendist või luuletusest⁹⁵ 29 teemat polnud võimalik määrata.

Luuletustes esineb 7-9 eri teemat. Need esinevad 9-12 korda, koos analüüsimatute fragmentidega on esinemus 41.

Paralleelsete lugemitega luuletusi on neli ning kumbki tõlgendus pole teisele eelistatud. See tähendab, et siinsed kaks lugemikomplekti pole absoluutsed, vaid neid saab ka teisiti kokku panna.⁹⁶

Tabelid 7 ja 8 kajastavad Sappho stroofis luuletuste teemasid.

Tabel 7. Teemad Sappho sapfilise stroofi fragmentides esimese lugemi järgi.

Luuletuse teema	Esinemus
111114 Jumalik abi	1
1112 Saatus	1
2231 Armastus	2
2231 Armastus?	1

⁹⁵ Fr. 16 on käsitletud kahe luuletusena.

⁹⁶ Ühe teksti eri lugemid on teemad 22316 Vastamata armastus ja 111115 Jumalik kohalolek; 111114 Jumalik abi ja 21241 Unistused; 3111 Religioossed pidustused? ja 31111313 Jumalik kaitse; 2231 Armastus ja 22312 Armukadedus.

22316 Vastamata armastus	1
224211 Pulmad	2
2311 Ilu	1
2311 Ilu?	1
3111 Religioossed pidustused	1
3111 Religioossed pidustused?	1
Kokku	12

Esimese lugemi järgi esineb universumi ehk I valdkonna teemasid 2 korda, inimesega seotud ehk II valdkonna teemasid 8 korda, ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna teemasid 2 korda. Kõik teemad peale armastuse (2231) ja pulmade (224211) figureerivad vaid korra. Neid kaht esineb kumbagi kolm korda, ehkki korra on kumbki oletuslik lugem.

I valdkonnas on üks fragment jumalate kategooriast (1111) ja teine saatuse omast (1112). II valdkonnas on grupe kolm (hierarhilises järjekorras): armastus (2231), kehaline ilu (2311) ja perekondlikud pulmad (22316). Ilu ja armastus on kumbki ühel juhul oletuslikud tõlgendused. III valdkonna teemaks on religioossed pidustused, kuid üks neist pole kindel lugem.

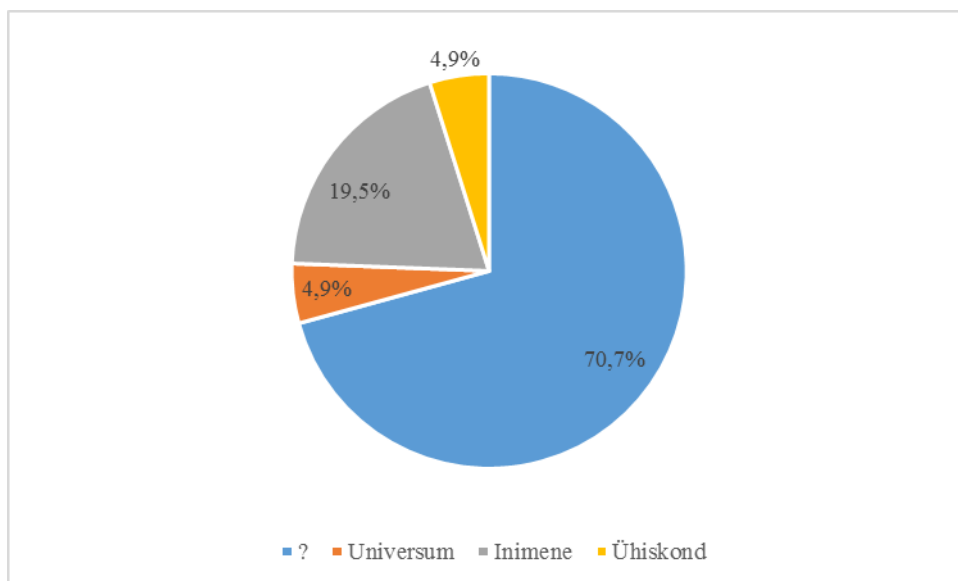
Tabel 8. Teemad Sappho sapfilise stroofi fragmentides teise lugemi järgi.

Luuletuse teema	Esinemus
111115 Jumalik kohalolek	1
1113 Saatus	1
21241 Unistused	1
22312 Armukadedus	1
2232 Armastus	1
2232 Armastus?	1
224211 Pulmad	2
2311 Ilu	1
2312 Ilu?	1
31111313 Jumalik kaitse	1
3112 Religioossed pidustused	1
Kokku	12

Teise lugemi järgi, mida kajastab tabel 8, esineb universumi ehk I valdkonna teemasid 2 korda, inimesega seotud ehk II valdkonna teemasid 8 korda, ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna teemasid 2 korda. See on sama vahekord, mis esimeses lugemis, ent ainuke teema, mida leidub rohkem kui korra, on pulmad (224211).

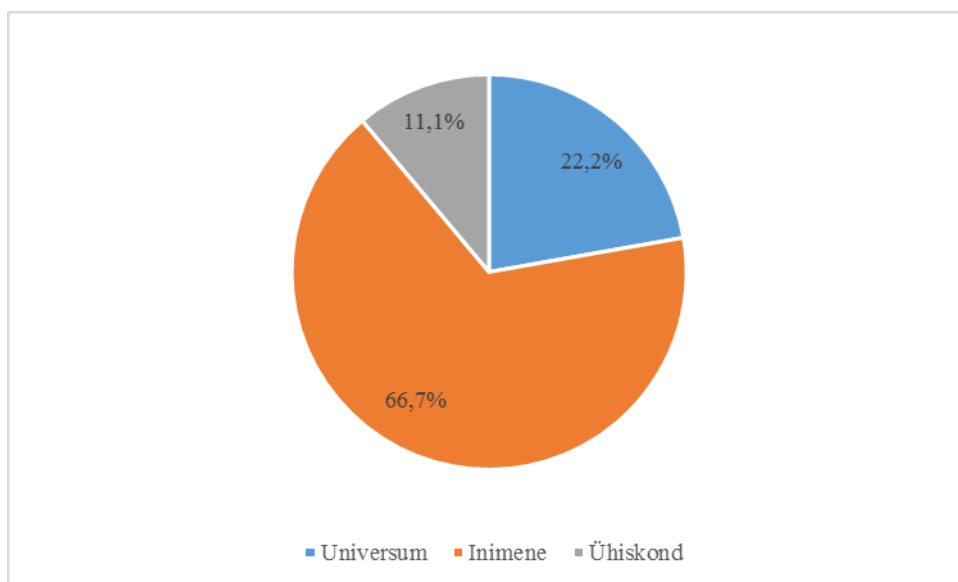
I valdkonnas on üks fragment jällegi jumalate kategooriast (1111) ja teine saatuse omast (1112). II valdkonnas on temaatilised grupid armastus (2231), kehaline ilu (2311) ja

perekondlikud pulmad (22316), aga võrreldes esimese lugemiga on lisandunud mõtteline protsess ja tahtmine unistused (21241). III valdkonnas on oletusliku religioosete pidustuste asemel kindel ja samamoodi religiooni valdkonda kuuluv jumaliku kaitse teema (31111313).

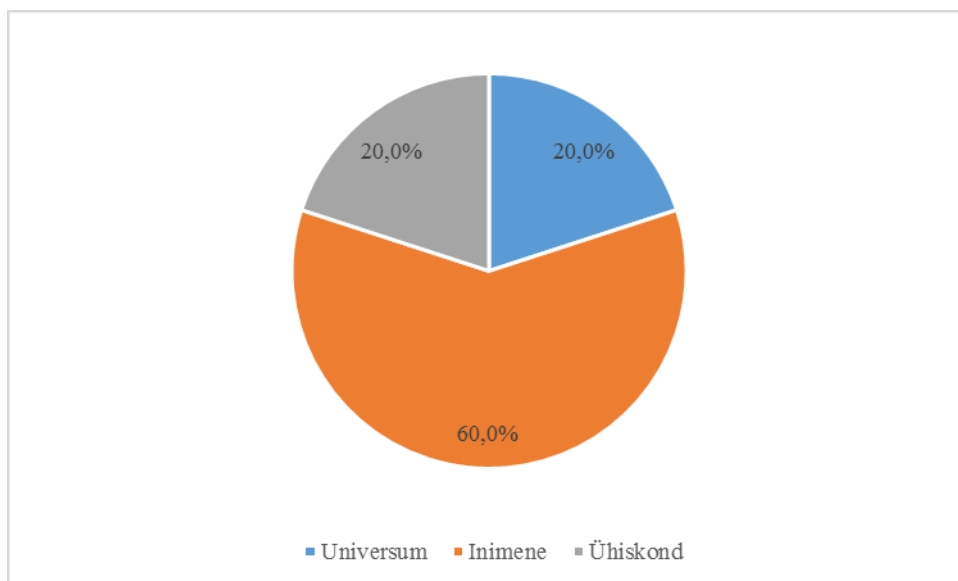
Joonis 8. Sappho sapfilise stroofi teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel nii esimese kui ka teise lugemi järgi.

Joonis 8 näitab, et fragmenditasandil jagunevad Sappho stroofi teemad valdkondade vahel nii esimese kui ka teise lugemi järgi järgmiselt: tuvastamatu semantikaga on 70,7%, universumit käsitlevad 4,9%, inimest 19,5% ja ühiskonda 4,9% fragmentidest.

Joonis 9. Sappho sapfilise stroofi kindlate teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel esimese lugemi järgi.

Jooniselt 9 kajastub, et pärast kõigi esimese lugemi järgi tuvastamatu ja oletusliku teemaga fragmentide kõrvalejätmist jääb järele 9 korduvteemat, mis jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: universum 22,2%, inimene 66,7%, ühiskond 11,1%.

Joonis 10. Sappho sapfilise stroofi kindlate teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel teise lugemi järgi.

Kui tuvastamatuid ja teise lugemi järgi oletuslikke fragmentide mitte arvestada, jagunevad teemad, nagu selgub jooniselt 10, järgmiselt: universum 20%, inimene 60% ja ühiskond 20%.

3.1.4 Adonise värsi⁹⁷ reatasand

68 värstist oli võimalik motiivi määrata 53 värstis, samas kui 15 reas mitte. Motiive määratleti kokku 52-61 ja neid esines 68-83 korral, koos analüüsimatute värssidega 98 korral.

Tabel 10. Universumiga seotud ehk I valdkonna motiivid Sappho Adonise värssides.

Motiiv	Esinemus
1111 Jumalad	1
111108 Aphrodite	2
111114 Jumalik abi	5
111115 Jumalik kohalolek	2
11124 Hea saatus	1
11124 Paratamatus?	1
11125 Paratamatus	1
12216 Koit, Eos?	1

⁹⁷ Tasub märkida, et kõik järgnevates peatükkides mainitavad Adonise värsi motiivid ja teemad kuuluvad ühtaegu Sappho stroofi alla.

123 Maa	1
1231111 Kuld	1
12321215 Öö	1
12322 Maastik?	1
123222 Õhk/taevas	1
123234 Lilled	1
12342 Aistingud	1
1236 Aeg	2
12362 Minevik?	1
Kokku	24

Tabel 10 näitab, et üksikmotiividest tuleb kõige rohkem ette jumaliku abi motiivi (111114). See kuulub universumi kategooriasse (1), mille alla mahub veidi üle poole siinsetest motiivikordustest, sh saatus (1112), ja eriti jumalad (1111). Ülejäänud motiivid pärinevad kategooriast kosmos, kosmiline ja maine mateeria (12), kus domineerib looduse temaatika (1232) ja ajaga seotu (1236) ja eraldi seisavad aistingud (12342), oletuslik Eos (12216) ning maa ja selle sisemus (123).

Tabel 11. Inimesega seotud ehk II valdkonna motiivid motiivid Sappho Adonise värssides.

Motiiv	Esine- mus		
21212 Teadmine?	2	224211 Pulmad	1
21241 Unistused	1	22422 Naine/abikaasa	1
21242 Inimese väiksus/võimetus	1	22431 Vend	1
2225 Mure, vaev, häda, piin	3	2311 Ilu	3
22251141 Muutlikkus	1	2311 Ilu?	1
2225119 Auväärsus, austus, õiglus	1	23111 Üldine meeldivus, sarm	1
22254 Saatusega leppimine	1	2312121 ajutine kõnevõimetus	1
2231 Armastus	3	231214 ajutine kuulmisvõimetus	1
2231 Armastus?	1	23133 Ehted	1
22311 Lahusolek	1	23241 Süda	1
22314 Kohtamine	1	23335 Halb enesetunne	1
223141 Lähedal viibimine	1	233531 Vein	1
22315 Vastamata armastus	2	2337 Uni, unenägu	1
223161 Iha	1	233712 Mittemagamamine, ärkvelolek?	1
22352 Dialoog	1	235 Aistingud	3
22421 Mees/abikaasa	1	235 Aistingud?	1
		Kokku	42

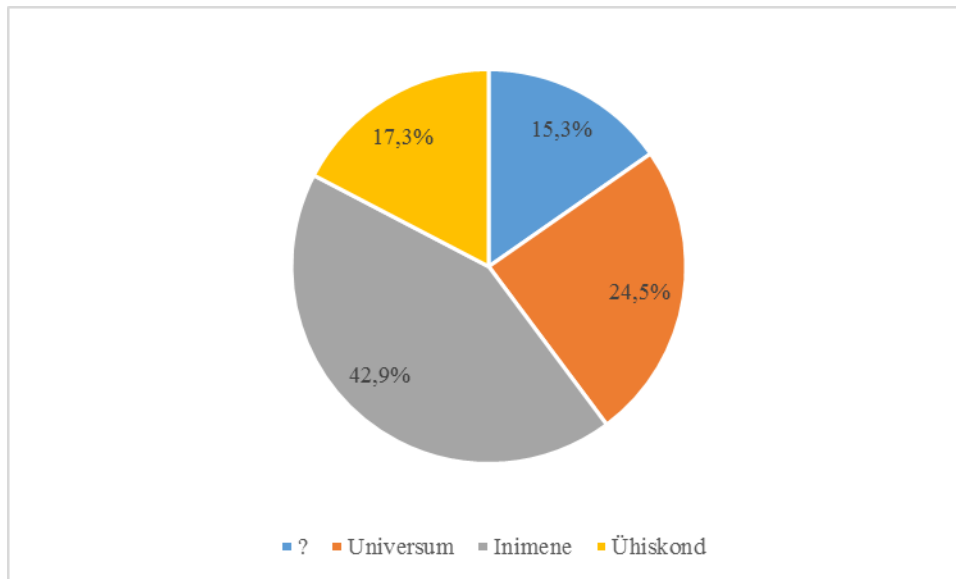
Tabeli 11 järgi jaotuvad teise valdkonna motiivid esinemissageduse järgi viieks: kõik keheline (23) 16, inimsuhted, eelkõige armastus (223) 11, emotsioonid ja nende vastandumine (2225)

6, perekond (224) ning mõistuslikud protsessid (212) 4. Sagedasemad üksikmotiivid on armastus (2231), aistingud (235) ja ilu (31) – osaliselt oletuslikud – ning hingehäädad (2225), kuid selget motiivieelistust ei ilmne.

Tabel 12. Ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna motiivid Sappho Adonise värssides.

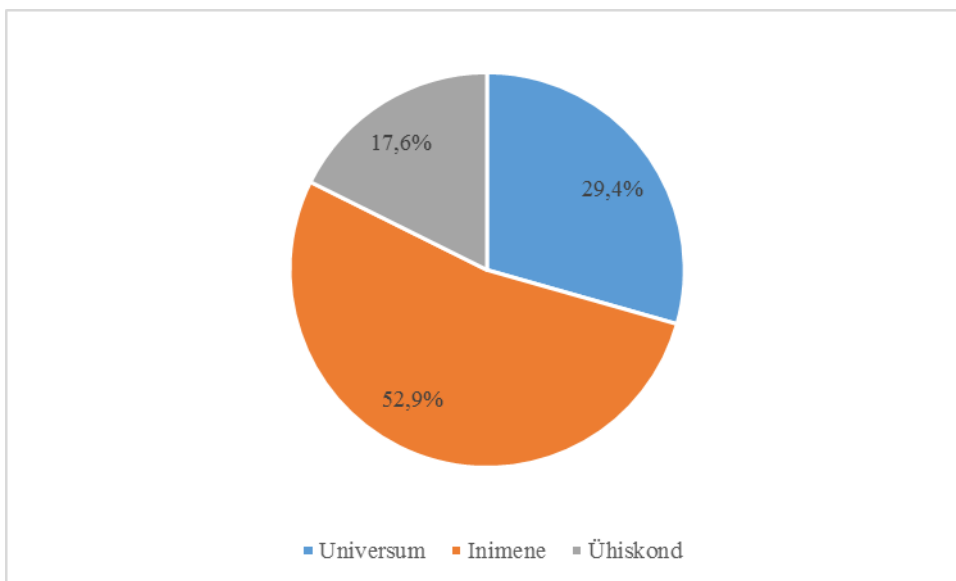
Motiiv	Esinemus
31111 Ohverdused	1
311112 Religioosne orgia	1
31114 Palvetamine	1
3133 Muusika?	1
321152 Abi osutamine	1
321153 Nõuanne	1
321155 Suhtumine	1
321155 Suhtumine?	1
3211552 Hukkamõist	1
321155341 Kahjustamine, haavamine, solvamine?	1
324111 Kingitus(ed)?	1
331411 Riigijuht	1
332 Seadused?	1
33221212 Sõjamees	1
33228 Relvastus	1
3342 Sõda	1
37 Rändamine-reisimine	1
Kokku	17

Tabelist 12 esitatud andmetest lähtub, et üle ühe korra ei esine ühtki motiivi peale suhtumise (321155), kuid üks fikseeritud juhtum on oletuslik. Valdavaim motiiviteemaatika on kõlblusesse puutuv ja oletuslikult veel kingid (321). Sellele järgneb teemaring riik (331) ja vaimne kultuur, eriti religioon (31). Korra mainitakse rändamist (37).

Joonis 11. Motiivide protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho Adonise värssides.

Jooniselt 11 selgub, et motiivid jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: tuvastamatu semantikaga on 15,3%, universumit puudutavad 24,5%, inimest 42,9%, ühiskonda 17,3% motiividest.

Joonis 12. Kindlate motiivide protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho Adonise värssides.

Kui eemaldada kõik tuvastamatud värssid ja oletuslikud motiivid, jäävad järele 68 motiivi, mis jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: universum 29,4%, inimene 52,9%, ühiskond 17,6%.

3.1.5 Adonise värsi stroofitasand

Salme või fragmente, mille teemat polnud võimalik tuvastada, oli 24. Analüüsida oli võimalik 43 fragmendi semantilist struktuuri. Teemasid fikseeriti kokku 22-26 ja neid esines kokku 37-43 korral, koos analüüsimatute stroofidega kokku 67 korral.

Tabel 13 esitab Adonise värsiga Sappho sapfiliste stroofide universumiga seotud ehk I valdkonna teemasid.

Tabel 13. Universumiga seotud ehk I valdkonna teemad Sappho Adonise värsis stroofi tasandil.

Stroofi teema	Esinemus
1111 Jumalad?	1
1111013 Hera	1
111114 Jumalik abi	5
111115 Jumalik kohalolek	1
11126 Hea saatus	1
11127 Paratamatus	1
Kokku	10

Kõige sagedasem esimese valdkonna teema on jumalik abi (111114), mida esineb pooltel kordadest, samas kui kõiki teisi teemasid esineb vaid korra. Enamik teemadest seostuvad jumalatega (1111). Muu puutub kõik saatusesse (1112). Vaid üks teema (1111) on oletuslik.

Tabel 14. Inimesega seotud ehk II valdkonna teemad Sappho Adonise värsis stroofi tasandil.

Stroofi teema	Esinemus
21241 Unistused	1
2223 Õnn, õnnelikkus, heaolu	1
2223 Õnn, õnnelikkus, heaolu?	1
2225 Mure, vaev, häda, piin	2
2225119 Auväärsus, austus, õiglus?	1
2231 Armastus	2
22316 Vastamata armastus	2
223161 Iha	2
224211 Pulmad	2
2243113 (kellegi) hülgameine	1
2311 Ilu	4
233712 Mittemagamamine, ärkvelolek?	1
235 Aistingud	3
Kokku	23

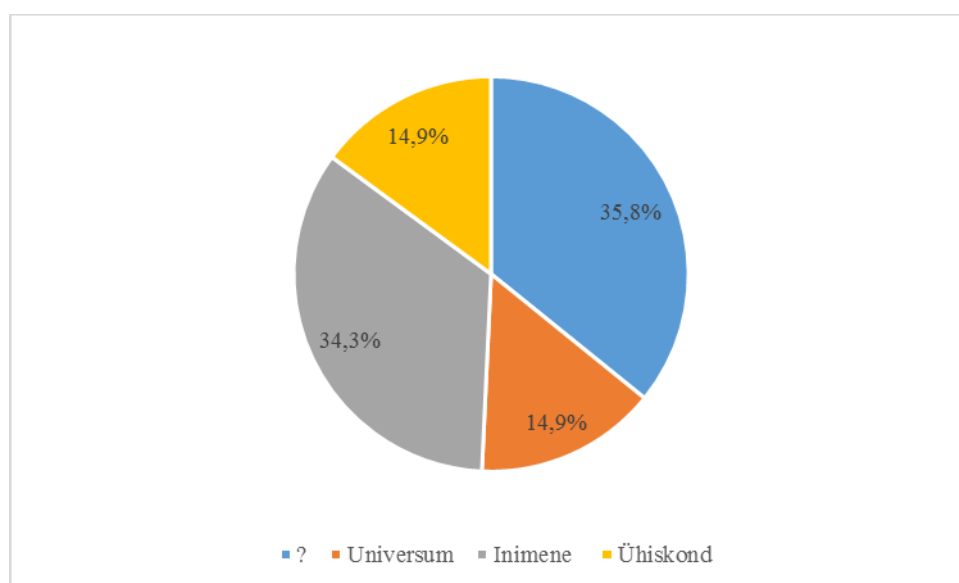

Nagu nähtub tabelist 14, on teemade sagedus üsna ühtlane 1-4. Kõige sagedasemad üksikteemad on kehalised: ilu (2311) ja aistingud (235). Oletuslikult esindab kehalist kategooriat veel ärkvelolekuga seotud alateema (233712). Veel ainult üks stroofiteema ei kuulunud kõige populaarsemasse indiviidi kategooriasse (22): unistuste alateema kuulub teadvuse alla (212). Indiviidi kategooria (22) jaguneb kahanevas korduvusjadas järgmiselt: inimsuhted (223) kui armastus (2231); vaimuseisundid ja iseloomujooned (222); perekond (224). Esimest kahte esineb umbes sama palju, ehkki teises on kõige enam oletuslikku; viimast nendest kahest poole vähem.

Tabel 15. Ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna teemad Sappho Adonise värsis stroofi tasandil.

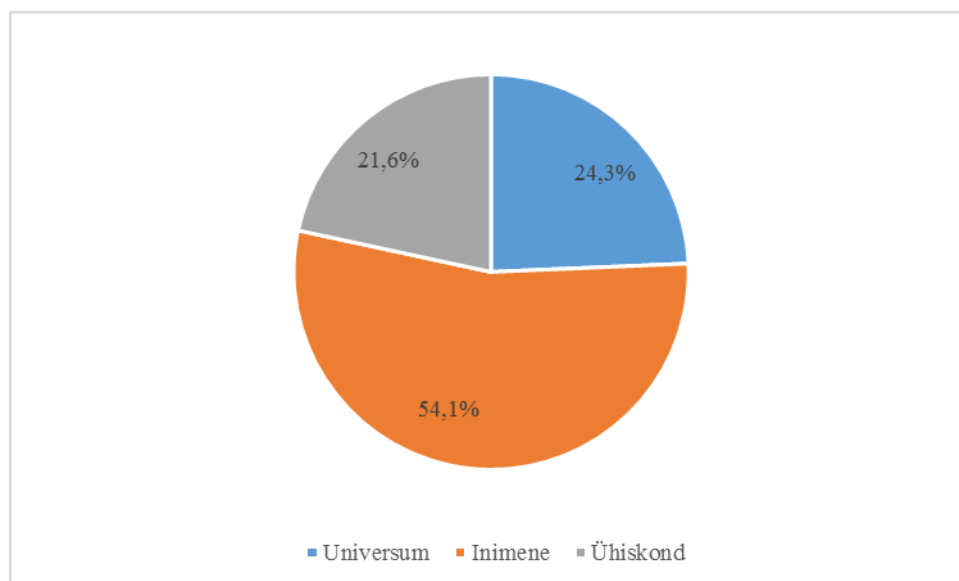
Stroofi teema	Esinemus
311 Religioon?	2
311131 Tempel	2
31115 Palvetamine	1
3114 Religioossed pidustused	1
32115511 Ülistus	1
37 Rändamine-reisimine	1
371 Saabumine	1
3731 Merereis	1
Kokku	10

Tabelist 15 ilmneb, et teemad esinevad ühtlaselt: kaks korda ja valdavalt ühe korra. Põhiline on religiooni (311) puutuv ja seda ka siis, kui selle alla kuuluv ainuke oletuslik teema (311) kõrvale jätta. Peale selle esineb reisimisega (37) seotud teemasid. Vaid üks teema käib sotsiaalse struktuuri alla (32).

Joonis 13. Motiivide protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho Adonise värsis stroofitasandil.

Jooniselt 13 näitab, et teemad jagunesid valdkondade vahel järgmiselt: tuvastamatu semantikaga 35,8%, universum 14,9%, inimene 34,3%, ühiskond 14,9% teemadest.

Joonis 14. Kindlate eemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho Adonise värsis stroofi tasandil..

Kui jätta kõrvale kõik tuvastamatu ja oletusliku teemaga stroofid, jääb järele 37 teemat, mis jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: universum 24,3%, inimene 54,1%, ühiskond 21,6%. Sellist jaotust illustreerib joonis 14.

3.1.6 Adonise värsi fragmenditasand

24 Adonise värsiga luuletusest või fragmendist 12 teemat polnud võimalik määrata. Luuletustes esineb 7-9 eri teemat, oletuslikud neist on 2-3. Motiive esineb 9-12 korda, koos analüüsimatute fragmentidega on esinemus 24.

Analüüsis on esitatud kaks paralleelset lugemist⁹⁸, millest kumbki pole teisele eelistatud (vt ptk 3.1.3).

Tabelid 16 ja 17 annavad edasi Adonise värsi teemasid kummagi lugemi puhul.

Tabel 16. Teemad Sappho Adonise värsiga fragmentides fragmentides esimese lugemi järgi.

Fragmendi teema	Esinemus
111114 Jumalik abi	1
1115 Saatus	1

⁹⁸ Ühe teksti eri lugemid on teemad 22316 Vastamata armastus ja 111115 Jumalik kohalolek; 111114 Jumalik abi ja 21241 Unistused; 3111 Religioossed pidustused? ja 31111313 Jumalik kaitse; 2231 Armastus ja 22312 Armukadedus.

2231 Armastus	2
2231 Armastus?	1
22316 Vastamata armastus	1
224211 Pulmad	2
2311 Ilu	1
2311 Ilu?	1
3111 Religioossed pidustused	1
3111 Religioossed pidustused?	1
Kokku	12

Esimese lugemi järgi esineb universumi ehk I valdkonna teemasid ja ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna teemasid kumbagi 2 korda, inimesega seotud ehk II valdkonna teemasid 8 korda. Kõik teemad peale armastuse (2231) ja pulmade (224211) figureerivad vaid korra. Neid kaht esineb kumbagi kolm korda, ehkki ühe korra on kumbki oletuslik lugem. Seega pärinevad umbes kaks kolmandikku teemadest ühest valdkonnast.

I valdkonnas on üks fragment jumalate kategooriast (1111) ja teine saatuse omast (1112). II valdkonnas on grupe kolm (hierarhilises järjekorras): armastus (2231), kehaline ilu (2311) ja perekondlikud pulmad (22316). Ilu ja armastus on kummalgi juhul oletuslikud tõlgendused. III valdkonna teemaks on religioossed pidustused, kuid üks neist pole kindel lugem. Temaatika ja selle valdkonnasuhted on identsed Sappho stroofi fragmenditasandi temaatikaga.

Tabel 16. Teemad Sappho Adonise värsiga fragmentides fragmentides teise lugemi järgi.

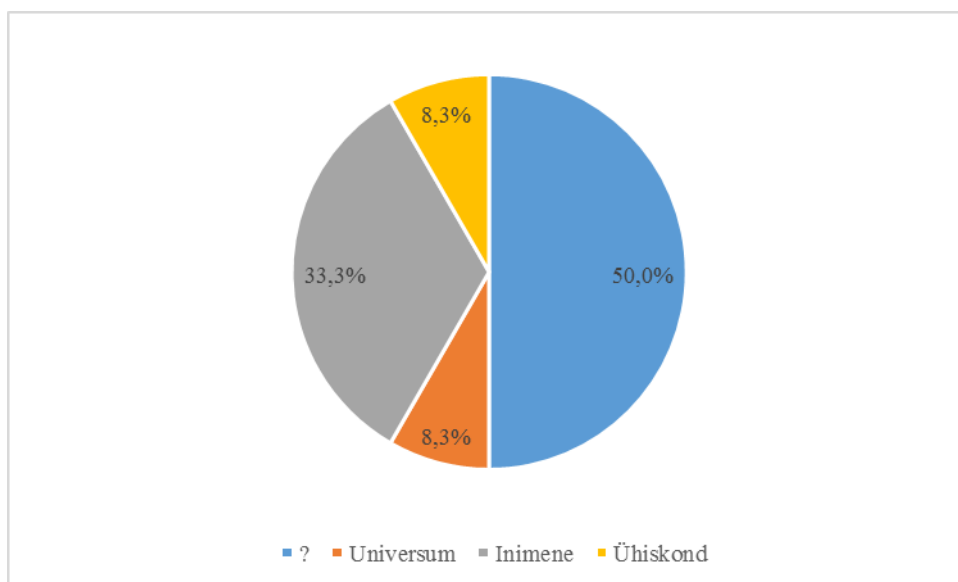
Fragmendi teema	Esinemus
1115 Saatus	1
11115 Jumalik kohalolek	1
21241 Unistused	1
22312 Armukadedus	1
2231 Armastus	1
2231 Armastus?	1
224211 Pulmad	2
2311 Ilu	1
2311 Ilu?	1
3112 Religioossed pidustused	1
31111313 Jumalik kaitse	1
Kokku	12

Teise lugemi järgi esineb jällegi universumi ehk I valdkonna teemasid ning ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna teemasid kumbagi 2 korda, inimesega seotud ehk II valdkonna teemasid 8 korda. See on sama vahekord, mis Sappho adoonilistel fragmentidel esimeses

lugemis ja ka sapfiliste värsside esimeses lugemis, ent ainuke teema, mida leidub rohkem kui korra, on pulmad (224211) ning oletuslike teemade arv on ühe võrra väiksem: III valdkonna oletusliku teema religioossed pidustused (3112) asemel on tõlgenduseks jumalik kaitse (31111313), mis kuulub samuti religiooni valdkonda.

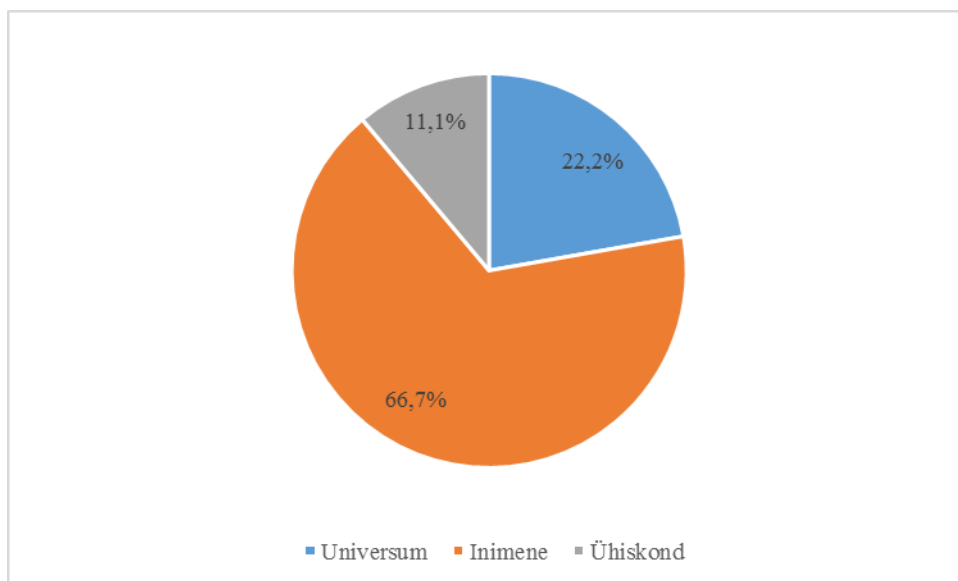
I valdkonnas on üks fragment samamoodi jumalate kategooriast (1111) ja teine saatuse omast (1112). II valdkonnas on temaatilised grupid armastus (2231), sh armukadedus; kehaline ilu (2311) ja perekondlikud pulmad (22316), aga võrreldes esimese lugemiga on lisandunud mõtteline protsess ja tahtmine unistused (21241).

Taas on teise lugemi temaatika ja valdkonnasuhted täielikus vastavuses Sappho stroofi teise lugemi fragmenditasandi temaatikaga.

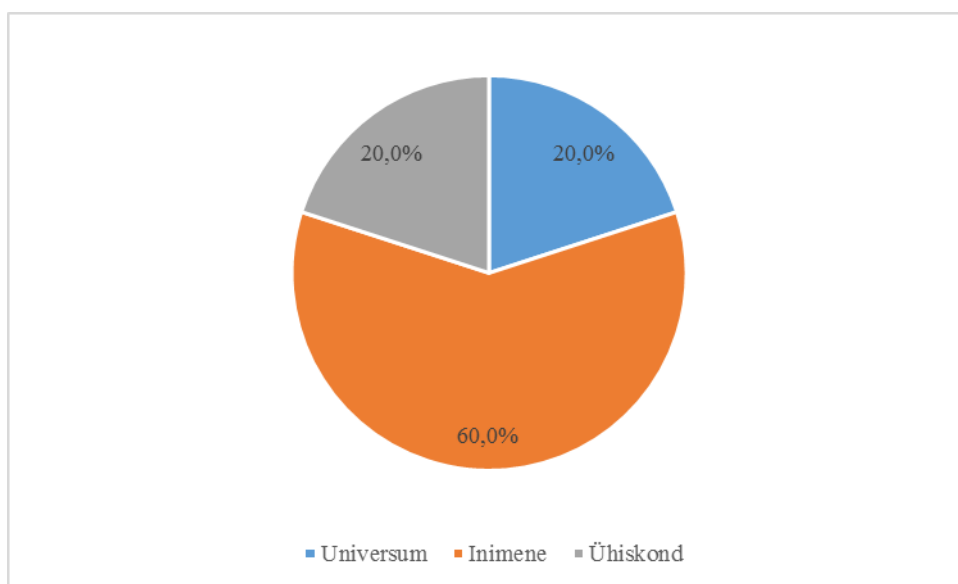
Joonis 15. Sappho Adonise värsi teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel nii esimese kui ka teise lugemi järgi.

Joonis 15 näitab, et fragmenditasandil jagunevad Adonise värsi teemad valdkondade vahel nii esimese kui ka teise lugemi järgi järgmiselt: tuvastamatu semantikaga on 50,0%, universumit käsitlevad 8,3%, inimest 33,3% ja ühiskonda 8,3% fragmentidest.

Joonis 16. Sappho Adonise värsi kindlate teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel esimese lugemi järgi.

Jooniselt 16 kajastub, et pärast kõigi esimese lugemi järgi tuvastamatu ja oletusliku teemaga fragmentide kõrvalejätmist jääb järele 9 korduvteemat, mis jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: universum 22,2%, inimene 66,7%, ühiskond 11,1%.

Joonis 17. Sappho Adonise värsi kindlate teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel teise lugemi järgi.

Kui tuvastamatuid ja teise lugemi järgi oletuslikke fragmente mitte arvestada, jagunevad teemad, nagu selgub jooniselt 17, 10 korduvteema vahel järgmiselt: universum 20%, inimene 60% ja ühiskond 20%.

3.2 Sappho kuusteistsilbiku ehk aiolikoni semantiline oreool

Korpuse selle värsimõõdu osa on väga halvasti säilinud, nii et tihtipeale on teemade või motiivide tõlgendamine nõudnud fantaasiat ja tähelepanu on saanud valdkondade sellised aspektid, mis muidu esile ei tõuseks. Alapeatükk koosneb kahest osast: esmalt kirjeldatakse kuusteistsilbiku reatasandi motiive, teiseks fragmenditasandi teemasid.

3.2.1 Reatasand

153 kuusteistsilbikust 110 oli võimalik semantilist struktuuri analüüsida, 43 rida olid selleks liiga halvasti säilinud. Eri motiive määratleti kokku 66-81. Mitmed neist korduvad, nii et motiivide summa on 173, koos analüüsimatute värssidega on summa 216.

Tabel 19. Universumiga seotud ehk I valdkonna motiivid Sappho kuusteistsilbikus ehk aiolikonis loodud värssides.

Motiivid	Esinemus		
11 Hing?	1	1232 Loodus?	3
1111 Jumalad	8	1232216 Tuul?	1
1111 Jumalad?	1	1232252 Küpros	1
111104 Artemis	1	123231 Puud	1
111108 Aphrodite	2	123234 Lilled	1
111108 Aphrodite?	1	1232342 Aniiis	1
1111101 Zeus	1	1234 Elu	1
11111021 Muusad	1	123419 Hirv	1
11111021 Muusad?	1	12342 Aistingud	4
1111141 Jumalik soosing	1	12342 Aistingud?	1
1111141 Jumalik soosing?	1	123421 Värvid	1
11123 Hea saatus	3	1234222 Muusikalised helid	1
11143 Graatsiad	1	1235 Linnuriik?	1
1121 Universumi harmoonia?	1	1236 Aeg	1
122141 Päiksevalgus	1	12361 Olevik	2
122141 Päiksevalgus?	1	12361 Olevik?	1
12216 Koit, Eos	1	12362 Minevik	2
		Kokku	51

Tabel 19 kajastab Sappho kuusteistsilbikus ehk aiolikonis loodud värsside universumiga seotud ehk I valdkonna 23-28 motiivi, mida esineb 38-51 korral. Märkata on, et üleloomulikku puutuv (111) esineb 18-22 korral, tinglikult võib sellele lisada taevakehadega

seotu (1221), mida esineb 2-5 korral. Tähelepanu on saanud aega puutuv (1236), 5-6 korda. Umbes 6 korda mainitakse elusloodust (12323) ja looduse asukaid (12341, 1235).

Tabel 21. Inimesega seotud ehk II valdkonna motiivid Sappho kuusteistsilbikus ehk aiolikonis loodud värssides.

Motiivid	Esine- mus		
21211 Võrdlemine, hindamine?	1	2232 Sõprus	2
21212 Teadmine	2	22331 Rivaalitsemine, vaen, konkurents?	1
21212 Teadmine?	1	223423 Käsk?	1
2122 Mälu	1	22352 Dialoog	1
2123 Looming	3	23 Keha	3
21241 Unistused?	4	2311 Ilu	4
21242 Inimese väiksus/võimetus	3	2311 Ilu?	2
22122 Noorsugu	1	23111 Üldine meeldivus, sarm	1
2213 Noorus	3	23111 Üldine meeldivus, sarm?	4
2214 Vanadus	6	2312 Inetus	1
2223 Önn, õnnelikkus, heaolu	1	2313 Rõivastus	1
2225 Mure, vaev, häda, piin	2	23132 Ehted	3
2225 Mure, vaev, häda, piin?	4	232411 Süda, mõistus	2
22251171 Uhkus, ülbus	1	232411 Süda, mõistus?	1
222512 Nutt	1	2337 Uni, unenägu	2
222514 Rõõm	2	23411 Naine?	1
222519 Lootus	1	234112 Neiu	2
222521 Ustavus, truudus	1	234112 Neiu?	4
222541 Rahulikkus?	1	23412 Mees	1
22258 Kavalus	1	235 Aistingud	1
22258 Kavalus?	1	236 Surm	1
2231 Armastus	4	2361 Allilm	2
2231 Armastus?	3	238 Luksus	2
22316 Igatsus?	1	Kokku	92

Tabel 20 edastab Sappho kuusteistsilbikus ehk aiolikonis loodud värsside inimesega seotud ehk II valdkonna 32-39 motiivi, mida esineb 62-92.

Vanusesse puutuv (221) on päris sage, mis vihjab fragmendi 58.11-22 heale seisukorrale. Rohkem tähelepanu saavad iseloomujooned ja tujud (222) ja keskendutakse ka inimsuhetele (223). Veel läbivam on kõik kehaline (23), mis on üldisema kategooria motiiv.

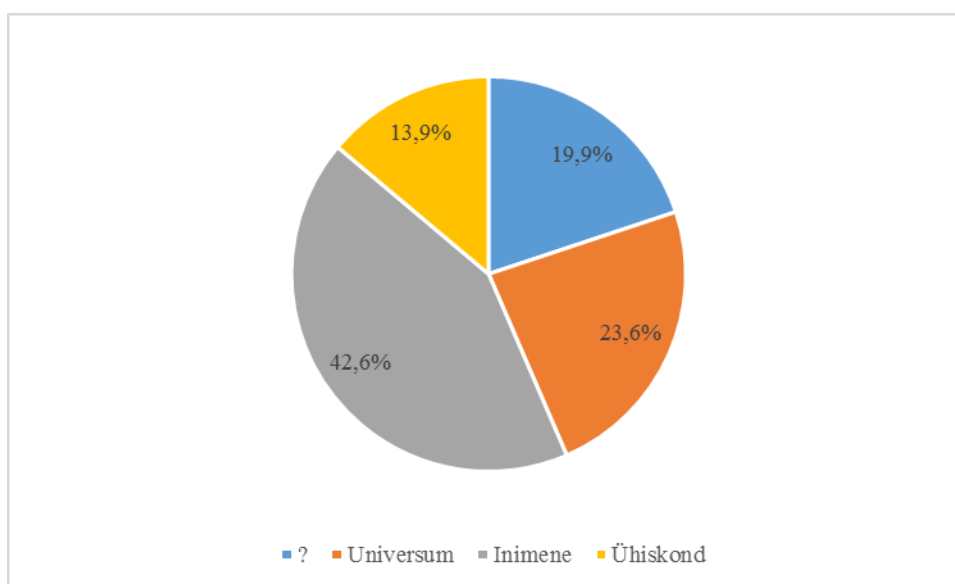
Tabel 21. Ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna motiivid Sappho kuusteistsilbikus ehk aiolikonis loodud värssides.

Motiivid	Esinemus		
31114 Palvetamine	3	31114 Palvetamine?	1
		3133 Muusika	5

3133 Muusika?	1
31332 Instrumendid	1
31333 Tants	1
31333 Tants?	1
321 Moraalsus/amoraalsus	2
321 Moraalsus/amoraalsus?	2
32111 Kuulsus	1
32111 Kuulsus?	1
321194 Au osutamine	1
3214 Reeturlus?	1

324111 Kingitus(ed)?	1
331411 Riigijuht?	1
33228 Relvastus	1
351 Mütoloogilised tegelased	1
351 Mütoloogilised tegelased?	1
3521 Tithonos	1
37 Rändamine-reisimine	1
372 Lahkumine?	2
Kokku	30

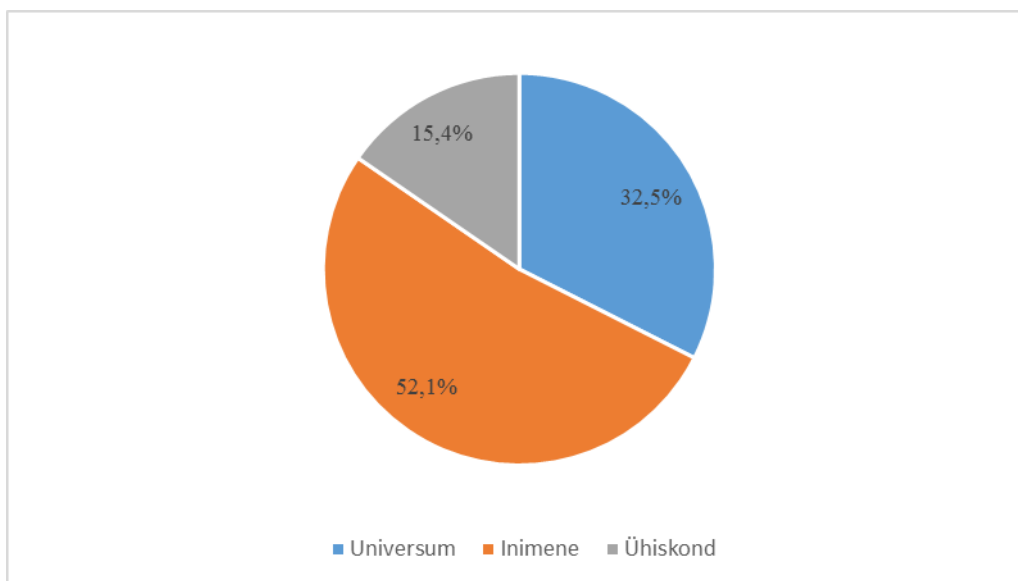
Tabel 21 edastab Sappho kuusteistsilbikus ehk aiolikonis loodud värsside ühiskonnaga seotud ehk III valdkonna 11-15 motiivi, mida esineb 18-30 korda. Palju tähelepanu on saanud vaimne kultuur (31) ja sotsiaalsed suhted (32). Riigindusse puutuvat (33), mütoloogilisi teemasid (35) ja reisimist (37) pigem mainitakse.

Joonis 18. Motiivide esinemise protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho aiolikonis ehk Sappho kuusteistsilbikus.

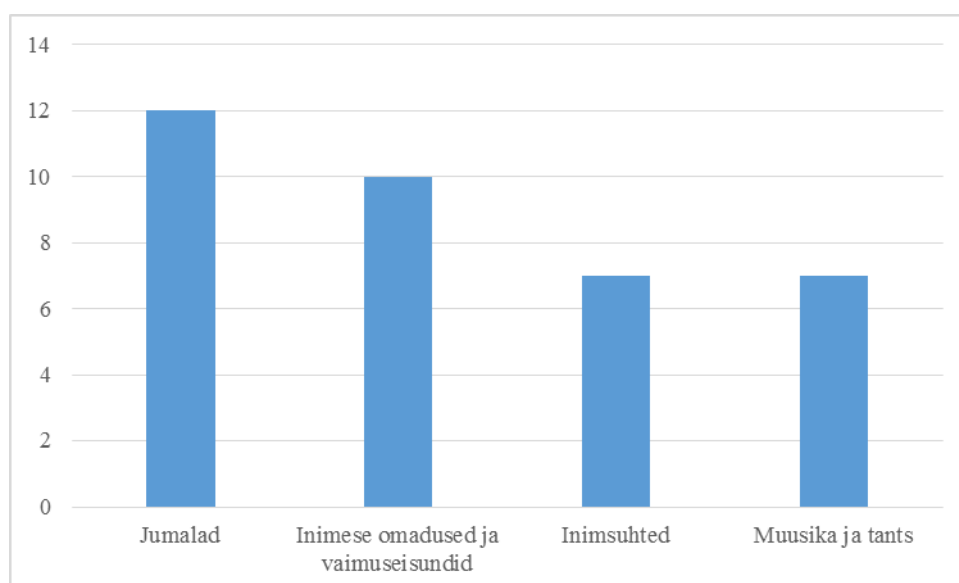
Motiivid jagunevad valdkondade vahel järgmiselt: tuvastamatu semantikaga on 19,9%, universumiga seostub 23,6%, inimesega 42,6 ja ühiskonnaga 13.9% motiividest.

Joonis 19. Kindlate motiivide protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho aiolikonis ehk Sappho kuusteistsilbikus.

Kui analüüsimatud ja oletuslikud motiivid on välja jäetud, jääb motiivide korduvusarvuks 117, mille sagedus jaguneb valdkondade vahel järgmiselt: universum 32,5%, inimene 52,1%, ühiskond 15,4%.

Joonis 20. Sagedasimad motiivid Sappho aiolikonis ehk Sappho kuusteistsilbikus koondatult ja absoluutarvudes.

Joonis 20 näitab, et motiividest esineb kõige sagemini jumalatesse puutuvat (12), umbes sama tihti kõnelevad värsid inimese omadustest ja vaimuseisunditest (10), inimsuhteid ning muusikat ja tantsu on puudutatud veidi vähem ja võrdne arv kordi (7).

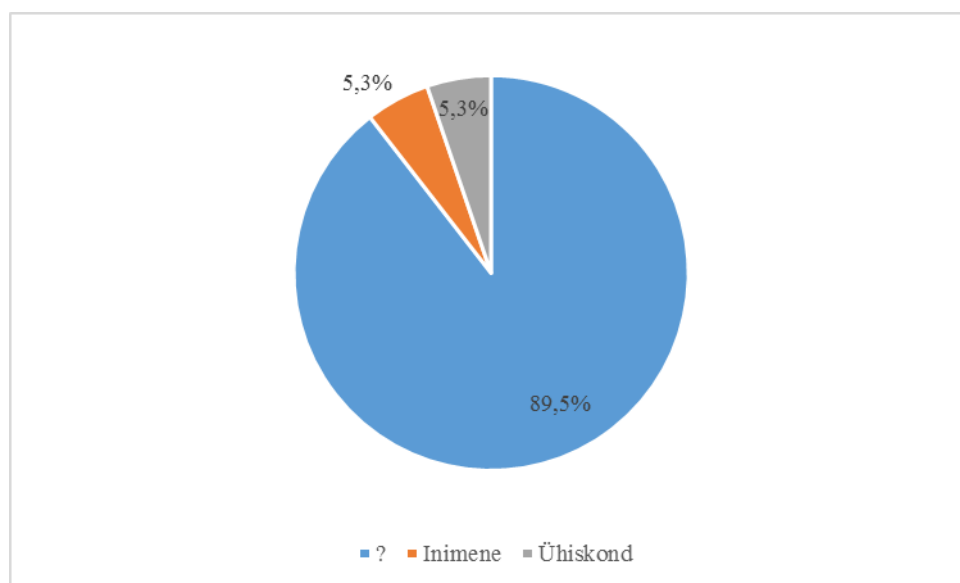
3.2.2 Luuletuse tasand

Luuletusi või fragmente⁹⁹ on kokku 19. Võimalik oli määrata üksnes kahe luuletuse teemat ehk järeldusi ei saanud teha 17 kohta.

Tabel 22. Teemad Sappho kuusteistsilbikus ehk aiolikonis loodud Sappho luuletustes.

Luuletuse teema	Esinemus
?	17
2214 Vanadus	1
32111 Kuulsus	1
Kokku	19

Tabelist 22 on näha, et ühe luuletuse teemaks on vanadus, mis kuulub inimese valdkonna alla. Teine luuletus, mida oli võimalik temaatiliselt analüüsida, kõneleb ühiskonna valdkonda kuuluvast kuulsusest. 17 fragmendil 19 hulgast pole üldteema tuvastatav, mis tuleneb aiolikonis korpuse suurest fragmentaarsusest.

Joonis 21. Teemade protsentuaalne jaotumine valdkondade vahel Sappho aiolikonis ehk Sappho kuusteistsilbikus loodud luuletustes või fragmentides

Nagu näha jooniselt 21, jaotuvad teemad valdkondade vahel järgmiselt: tuvastamatu 89,5%, universum 0%, inimene 5,3% ja ühiskond 5,3% protsenti. Kuna fragmente, mille teemat on võimalik määrata, on nii vähe ja nad jaotuvad üks ühele, pole temaatilisi tendentse võimalik välja tuua.

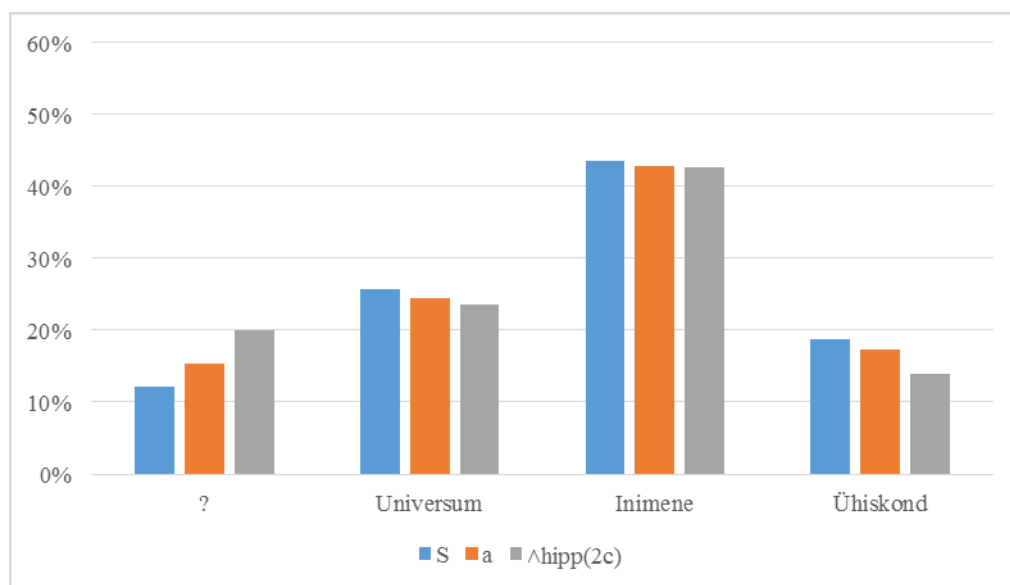
⁹⁹ Fr. 58 koosneb 4 luuletusest.

3.3 Sappho sapfilise stroofi, Adonise värsi ja Sappho kuusteistsilbiku semantika võrdlus

See alapeatükk koosneb kahest osast: esmalt võrreldakse kolme värsimõõdu motiive reatasandil, seejärel fragmenditasandil.

3.3.1 Reatasandi võrdlus

Joonis 22 võrdleb motiivivaldkondade protsentuaalseid osakaale kolmes analüüsitud värsivormis.

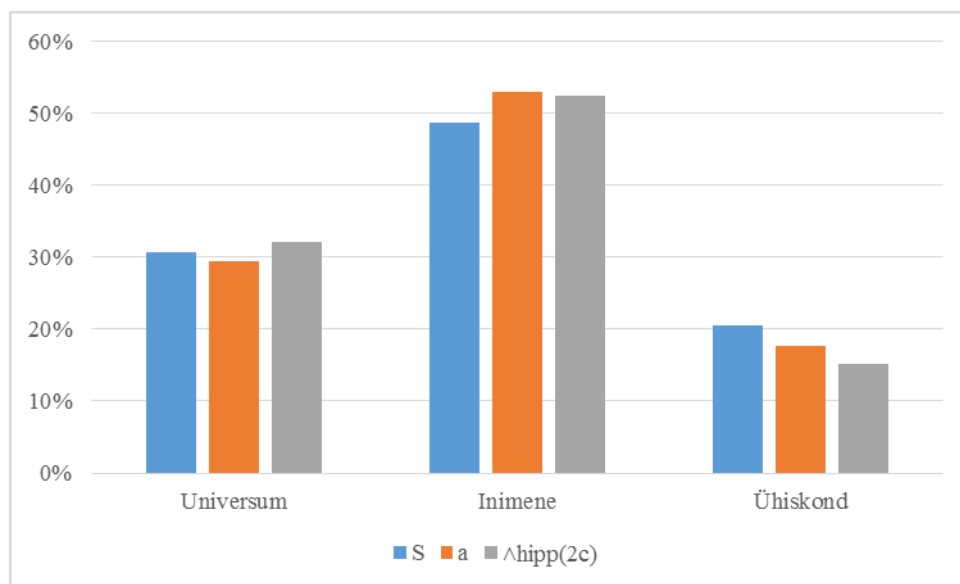

Joonis 22. Motiivide protsentuaalsete osakaalude võrdlus valdkonniti ja Sappho semantilist analüüsitud värside puhul Sappho sapfilises stroofis, Adonise värsis ja sapfilises kuusteistsilbikus.

Analüüsitud semantikaga värse on Sappho stroofi puhul 12,1%, Adonise värsis 15,3% ja aiolikoni korral 19,9%. Universumi valdkonna motiive on Sappho stroofis 25,6%, Adonise värsis 24,5% ja aiolikoni puhul 23,6%. Teises ehk inimesega seotud valdkonnas figureerivad protsendid järgmiselt: Sappho stroofis 43,5%, Adonise värsis 42,9% ja Sappho kuusteistsilbikus 42,6%. Ühiskonna ehk kolmanda valdkonna motiive esineb Sappho stroofi korral 18,7%, Adonise värsi motiivistikus 17,3% ja aiolikonis 13,9%. Eri valdkondade esinemisproportsioonid on värsimõõduti üsna ühesugused. Tuvastatava semantikaga motiividest on protsendid ühiskonna valdkonna puhul kõige väiksemad, ent siiski mitte märkimisväärse erinevusega.

Inimesega seotud valdkonna motiive esineb valdavalt kõige enam.

Sappho stroofi motiivides, kus tuvastamatu semantikaga värssse on kõige vähem, on kõigi valdkondade osakaal teiste meetrumitega võrreldes kõige suurem. Samamoodi jääb kõige kõrgemat tuvastamatu semantikaga värsside protsenti omavale Sappho kuusteistsilbikule igas valdkonnas alati kõige väiksem osakaal teiste meetrumitega võrreldes. Universumi valdkonnal on alati vahepealsed näitajad.

Joonis 23. Motiivide protsentuaalsete osakaalude võrdlus valdkonniti Sappho stroofi, Adonise värsi ja Sappho kuusteistsilbiku ehk aiolikoni puhul Sappho fragmentides.

Nagu näitab joonis 23, on pärast oletuslike motiivide ja tuvastamatu semantikaga värsside arvestamata jätmist järgmised: universumi valdkonda Sappho stroofis esindab 30,7%, Adonise värsis 29,4% ja aiolikoni ehk Sappho kuusteistsilbiku korral 32,2%; inimesega seotud valdkonnas olid osakaalud Sappho stroofi puhul 48,7%, Adonise värsi puhul 52,9% ja Sappho kuusteistsilbikus 52,5%; kolmanda ehk ühiskonna valdkonna osakaalud on sapfilises stroofis 20,6%, Adonise värsis 17,6% ja sapfilises kuusteistsilbikus 15,3%.

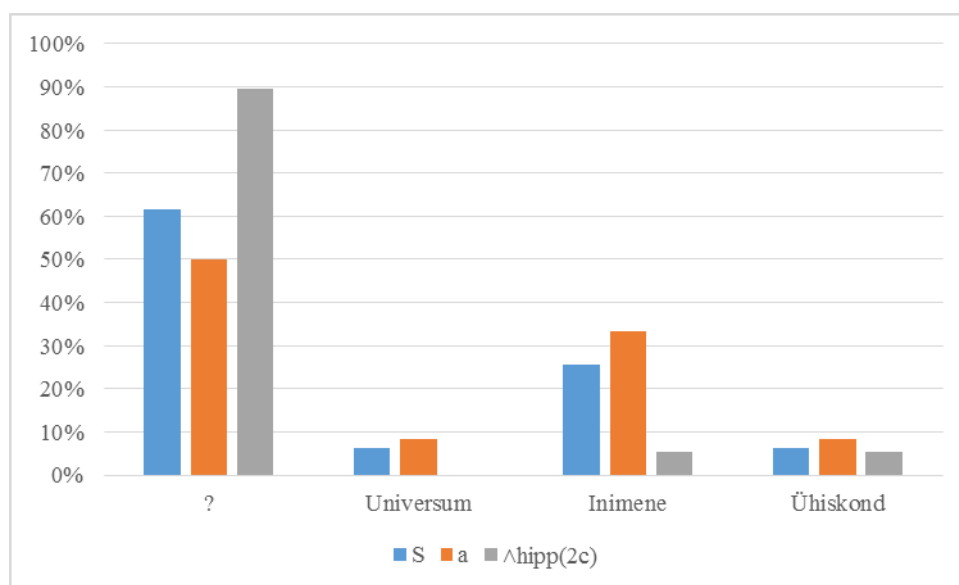
Kõige domineerivaim valdkond on inimene ning kindlaim on see eelistus Adonise värsi puhul ja madalaim Sappho stroofi puhul. Kõige harvemini esinev valdkond on ühiskond ja seda eriti aiolikonis, kõige rohkem esineb ühiskonna motiive Sappho stroofis. Keskmiste näitajatega universumi valdkonnas saab sõnaõigust kõige rohkem sapfiline kuusteistsilbik ja kõige vähem Adonise värss.

Valdkonnavõrdluste näitajad ei lahkne taas üksteisest märkimisväärselt, vaid erinevad maksimaalselt umbes 5%. Samas on Sappho stroofi motiivistik kõige mitmekesisem: teistes analüüsitud vormides ei leidu teisi päritolupere liikmeid kui vend (sapfilises stroofis on juttu

ka õest ning vanema-lapse suhetest) ega mainita linnu ja aastaaegu; looduse ja eluslooduse sõnavara on suurem. Teistes meetrumites räägitakse küll reisimisest, aga meremehe tööd ja kaubitsemist ei mainita. On palju muid väiksemaid erisusi (vt lähemalt tabelitest 1-3, 10-12 ja 19-21).

3.3.1 Teemade fragmenditasandi võrdlus

Joonis 24 võrdleb teemavaldkondade protsentuaalseid osakaale kolmes analüüsitud värsivormis.

Joonis 24. Teemade protsentuaalsete osakaalude võrdlus valdkonniti Sappho sapfilises stroofis, Adonise värsis ja sapfilises kuusteistsilbikus.

Analüüsimate semantikaga fragmente on Sappho stroofi puhul 61,7%, Adonise värsis 50,0% ja aiolikonil 89,5%. Universumi valdkonnas figureerivad protsendid järgmiselt: Sappho stroofis 6,4%, Adonise värsis 8,3% ja aiolikoni puhul pole selle teemaga luuletusi teada. Teises ehk inimesega seotud valdkonna teemasid esineb Sappho stroofis 25,5%, Adonise värsis 33,3% ja Sappho kuusteistsilbikus 5,3%. Ühiskonna ehk kolmanda valdkonna teemad jaotuvad järgmiselt: Sappho stroofi korral 6,4%, Adonise värssi motiivistikus 8,3% ja aiolikonis 5,3%.

Nagu näha, on kõigi värsivormide puhul Sapphol semantiliselt analüüsitav alla poole fragmentide koguhulgast. Kõige enam halli maad on Sappho kuusteistsilbiku puhul, Sappho stroofi sisu on võimalik tuvastada peaaegu ühe kolmandiku ulatuses ning Adonise värsis on kättesaadav pool, nii et tollel on kolme valdkonna puhul alati kõige suuremad

protsendinumbrid. Tegelikult leidub praegu Sappho stroofi alla paigutatud värsside hulgas kindlasti neid, mis on päriselt Adonise värsi vormis, olgugi et kahjustatud tekstikohta tõttu pole seda võimalik kindlalt öelda. Kuna aiolikonis fragmentide üldteemat oli võimalik mõista üksnes kahe fragmendi ulatuses, on selle osakaalud alati kõige väetimad.

Valdkondadest, mida on võimalik määrata, on märgatavalt kõige valdavam inimestesse puutuv teemaring, mille osakaaludes esinevad ka kõige suuremad erinevused. Teises kahes valdkonnas on ulatused valdkonna piires päris sarnased ning võrdlustes sama värsivormi puhul valdkondade vahel isegi identsed, kuigi universumi teemal luuletust aiolikonis pole.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärkideks oli tuua võrdlev-statistilise analüüsi abil välja kvantitatiivsed tendentsid Sappho aiolikoni ehk temanimelise kuusteistsilbiku ja mõlema lesboslase Sappho üksteistsilbiku värsside antsepsi ja *brevis in longo* positsioonide puhul ning kirjeldada Sappho luule semantiline väli rea-, salmi- ja fragmenditasandil nii Sappho stroofi, aiolikoni kui ka eraldi Sappho stroofi kuuluva Adonise värsi puhul.

Sappho ja Alkaiose sapfiliste üksteistsilbikute analüüsis ja võrdluses selgus, et nende kvantiteedieelistused antsepsi- ja *brevis in longo* positsioonis ühtivad täielikult: mõlemal on antsepsi puhul 80% kordadest raske silp ja 20% kerge; kummalgi paigutub 85% kordadest *brevis in longo* positsiooni raske silp ja 15% kordadest kerge. Seega on neis positsioonides rasked silbid kindlalt eelistatud.

Sappho sapfiliste kuusteistsilbikute analüüs näitas, et antsepsipositsioonil esineb 35% kordadest raske silp ja 65% kordadest kerge silp, nii et selles värsikohas on tendents eelistada kergeid silpe. *Brevis in longo* puhul figureerib 75% kordadest raske silp ja 25% kerge silp. Niisiis on *brevis in longo* puhul kindlalt eelistatud rasked silbid.

Võrreldes Sappho stroofiga kaldub aiolikonis kergeid silpe rohkem olema ning erinevus on eriti märgatav antsepsipositsiooni puhul.

Analüüsides semantiliselt Sappho luulet, mis on Sappho stroofi, Adonise värsi või Sappho kuusteistsilbiku vormis, selgus, et nii rea-, salmi- kui ka fragmenditasandil domineerib ootuspäraselt üldiselt inimesega seotud valdkond, erandiks on aiolikoni luuletustasand, mille fragmenditasandi semantilist struktuuri on võimalik analüüsida üksnes kahe luuletuse puhul, moodustades umbes kümnendiku selles meetrumis materjali koguarvust; sellest hoolimata käsitleb üks luuletus selle valdkonna teemat, teine ühiskonna teemat. Ühiskonna teemat esineb üldiselt igal tasandil kõige vähem.

Sarnased proportsioonisuhted ei tähenda aga, et nendes meetrumites esineks ka eristamatu ainestiku kattumine: mõne meetrumi puhul võib mõnd alavaldkonda esineda rohkem kui teise puhul, teises meetrumis jällegi võivad esineda motiivid või teemad, mis esimeses puuduvad. Näiteks esineb isa-motiiv üksnes Sappho stroofis, üksnes aiolikoni korpuses mainitakse päikest ja selle valgust, samas kui Sappho stroofi värssides mainitakse kuud.

Töös selgunud andmetest võib abi olla Sappho luuletuste autorsuse tuvastamisel. Et koondpilt oleks veel selgem, tuleks teha samasugune uurimus ka ülejäänud korpuse ulatuses.

Summary

The Metrical and Semantic Structure of Sappho's Sapphic Stanza and *Aiolikon*

This thesis studies, in the first part, the metrical structure of the Sapphic hendecasyllable in the poetry of two 7-6 century BC Lesbian singers Sappho and Alcaeus; and the metrical structure of Sappho's *aiolikon*. In the second part, the thesis analyses the semantic field of the Sapphic stanza, adoneus and *aiolikon* on the level of line and fragment; in the case of the first two, also on the level of stanza. The subject of the thesis was chosen on the account of scarcity of research on this issue from this angle and because of the previous acquaintance with the beauty of Aeolic poetry.

The aims of the thesis are, on one hand, to determine the quantitative tendencies of Sapphic *aiolikon* and the Sapphic hendecasyllable in Sappho's and Alcaeus's poetry with comparative-statistical analysis in the positions of *anceps* and *brevis in longo*; on the other hand, to describe the semantic field of Sappho's poetry on the level of line, stanza and fragment in the case of the Sapphic stanza and adoneus, that forms a part of the former. This is achieved with qualitative analysis employing Mihhail Lotman's hierarchical list of subjects that was originally intended for analysing 19th century Russian poetry (Lotman 1989), but has been constantly, in the course of this analysis, customised to the requirements of the ancient world. After the acquired data has been processed statistically, the most usual subjects are presented and the semantic fields of the metra are compared. The hierarchical list consists of three subject spheres: 1) the universe with all the gods, the nature and states of time; 2) the humane, which is about feelings, characteristics, relationships and appearance 3) the society, which consists of subjects related to religion, government, employment, mythology etc. Some of the lines, stanzas and fragments were not semantically describable due to the fragmental material.

The analysis and comparison of Sapphic hendecasyllables of Sappho and Alcaeus shows that the positions of *anceps* and *brevis in longo* exhibit, in both cases, exactly the same tendencies and therefore a strong preference for heavy syllables, especially in the last position (85%, in the first position it was 80%). On the other hand, Sappho's *aiolikon*, compared to the hendecasyllable, has a great preference for light syllables in the *anceps* where it appears for 65% of the time. At the end of the line, there heavy syllables are frequent (75%).

The semantic analysis of Sappho's poetry in the Sapphic stanza, adoneus and *aiolikon*, in addition, after comparing their semantic fields, confirmed that these metrical forms of Sappho are most frequently accompanied by the humane sphere on most of the levels. At the same time, the societal sphere always tended to have the smallest frequency.

However, these similarities do not mean that these metra are interchangeable as in one metrum there might appear subjects that another verse form lacks. For example, Sapphic stanzas have the moon as a subject, while the sun and its light are only mentioned in *aiolikon* in these parts of Sappho's poetry.

The results of this thesis can help to solve questions of Sappho's authorship. Further studies need to be conducted on the rest of the corpus in order to paint a clearer picture of Sappho's metrical and semantic tendencies.

Kasutatud kirjandus

- Barris, Joan Silva (2011) *Metre and Rhythm in Greek Verse*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Battezzato, Luigi (2009) 'Metre and Music.' – *The Cambridge Companion to Greek Lyric*. Edited by Felix Budelmann. Cambridge: University Press, 131-146.
- Bauer, P. Odo (1963) 'Sapphos Verbannung.' – *Gymnasium* 70, 1-10.
- Bergmann, Jaan (1878) 'Luuletuskunst. Lühikene õpetus luuletuste koorest.' – *Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat 1878*. Tartu: Eesti Kirjameeste Selts, 36-48.
- Boileau 1674 = Boileau Despréaux, Nicolas (1946) *L'art poétique*. Henri Bénac (ed.). Paris: Hachette.
- Budelmann, Felix (2009) (ed.) *Greek Lyric*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Campbell, David A. (1994) (ed., transl.) *Greek Lyric I: Sappho and Alcaeus*. Cambridge: Harvard University Press.
- Campbell, David A. (1994) 'Introduction' – *Greek Lyric I. Sappho and Alcaeus*. Cambridge: Harvard University Press, ix-xvii.
- Charlet, Jean-Louis (2007) 'Les mètres sapphiques et alcaïques de l'antiquité à l'époque humaniste.' – *Faventia* 29/1-2, 133-155.
- Gasparov 1973 = Гаспаров, Михаил Леонович (1973) 'К семантике дактилической рифмы в русском хоре.' – *Slavic poetics: essays in honor of Kiril Taranovsky*. Edited by Jakobson, Roman; Schooneveld, Cornelis H. Van; Worth, Dean S. The Hague: Mouton, 143-150.
- Gasparov 1976 = Гаспаров, Михаил Леонович (1976) Метр и смысл: к семантике русского трехстопного хорея. Изв. АН СССР, СЛЯ 35 (4), 357-366.
- Gasparov 1979 = Гаспаров, Михаил Леонович (1979) 'Семантический ореол метра: к семантике русского трехсложного хорея.' – *Лингвистика и поэтика*. Ред. Виктор Григорьев. Москва: Наука, 284-308.

- Gasparov 1982 = Гаспаров, Михаил Леонович (1982) 'Семантический ореол трехстопного амфибрахия.' – *Проблемы структурной лингвистики*. Ред. Григорьев, Виктор П. Москва: Наука, 174-192.
- Gasparov 1983 = Гаспаров, Михаил Леонович (1983) '«Спи, младенец мой прекрасный»: семантический ореол разновидности хореического размера.' – *Проблемы структурной лингвистики*. Ред. Виктор Григорьев. Москва: Наука, 181-197.
- Gosetti-Murrayjohn, Angela (2006) 'Sappho as the Tenth Muse in Hellenistic Epigram' – *Arethusa* 39, 1, 21-45.
- Hollander, John (1960) The Metrical Emblem (abstract). *Style in Language*. Cambridge: M.I.T. Press, 191-192.
- Hollander, John (1985) *Vision and Resonance: Two Senses of Poetic Form*. Second Edition. London: Yale University Press.
- Hunt, Arthur S. (1922). 'New Classical Fragments. 1787. Sappho, Book IV.' – *Part XV*. Edited by B. P. Grenfell and A. S. Hunt. London: Oxford University Press, 26-46.
- Jakobson, Roman (1979) 'Towards a Description of Mácha's Verse.' – *Selected Writings V: On Verse, Its Master's and Explorers*. The Hague, Paris, New York: Mouton, 433-485.
- Janko, Richard (1982) *Homer, Hesiod and the Hymns: Diachronic Development in Epic Diction*. Cambridge: University Press.
- Kivilo, Maarit (2010) *Early Greek Poets' Lives: The Shaping of the Tradition*. Leiden: Brill.
- Kolk, Kaspar (2009) (ed.) *Rooma kirjanduse antoloogia*. Tallinn: Varrak.
- Korzeniewski, Dietmar (1968) *Griechische Metrik*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Lardinois, André (1994) 'Subject and Circumstance in Sappho's Poetry.' – *TAPA* 124, 57-84.
- Lidov, Joel (2009) 'The Meter and Metrical Style of the New Poem.' – *The New Sappho on Old Age*. Ed. E. Greene, M. B. Skinner. Washington: Harvard University Press, 103-117.

- Lomonossov 1987 [1739] = Ломоносов, Михайло Васильевич (1987). 'Письмо о правилах русского стихотворства.' – Избранные произведения. Ленинград: Советский писатель.
- Lotman 1988 = Лотман, Михаил Юрьевич (1988) 'Семантика стихотворного метра в русской поэзии второй половины XIX века (А.А.Фет и Н.А.Некрасов)'. – *Slowianska metryka porownawcza III: Semantyka form wierszowych*. Wrocław: Ossolineum, 105-143.
- Lotman 1989 = Лотман, Михаил Юрьевич (1989) 'К семантической типологии русского стихосложения'. – *Славянское и балканское языкознание. Просодия*. Москва: Наука, 76-98.
- Lotman, Maria-Kristiina (2003). *Jambiline trimeeter: värsisüsteemid, meetrum, rütm, semantika*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Maas, Paul (1962) *Greek Metre*. Oxford: Clarendon Press.
- MacLachan, Bonnie C. (1997) 'Sappho.' – *A Companion to the Greek Lyric Poets*. Edited by Gerber, Douglas E. Leiden: Brill.
- Meillet, Antoine (1923) *Les origines indo-européennes des mètres grecs*. Paris: Les Presses Universitaires de France.
- Obbink, Dirk (2009) 'Sappho Fragments 58-59: Text, Apparatus Criticus, and Translation.' – 'The New Sappho on Old Age. Edited by Greene, E., Skinner, M. B. Washington: Harvard University Press, 7-16.
- Obbink, Dirk (2014) 'Two New Poems by Sappho' – *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 189, 32-49.
- Burris, Simon; Fish, Jeffrey; Obbink; Dirk (2014) 'New Fragments of Book 1 of Sappho.' – *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 189, 1-28.
- Opitz, Martin 1624 = Tafenau, Kai, Maria-Kristiina Lotman (2016) (eds.) *Raamat saksa luulekunstist*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Page, Denys 1955. *Sappho and Alcaeus: An Introduction to the Study of Ancient Lesbian Poetry*. Oxford: Clarendon Press.

- Peirce, Charles S. (1931–1958) *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*. Edited by Hartshorne, Charles; Weiss, Paul, 1931–1935; vols. 7–8. Burks, A. W. 1958. Cambridge: Harvard University Press.
- Podlecki, Anthony J. (1984) *The Early Greek Poets and Their Times*. Vancouver: University of British Columbia Press.
- Päll, Janika (2009) (ed.) *Vanakreeka kirjanduse antoloogia*. Tallinn: Varrak.
- Ramsay, A. Margaret (1904) 'The Early Christian Art of Isaura Nova.' – *JHS* 24, 260-192.
- Robinson, David Moore (1924) *Sappho and her Influence*. London: Harrap & Co.
- Skinner, Marilyn B. 19936. 'Woman and the Language in Archaic Greek, or Why Is Sappho a Woman.' – *Reading Sappho: Contemporary Approaches*. Ed. E. Greene. Berkeley: University of California Press. 175 –192.
- Snyder, Jane McIntosh (1989) *The Woman and the Lyre: Woman Writes in Classical Greece and Rome*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Smyth, Herbert Weir (1920) *A Greek Grammar for Colleges*. American Book Company, 1.6.8 <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.04.0007%3Apart%3D1%3Achapter%3D6%3Asection%3D8> (05.06.2014)
- Taranovsky 1963 = Тарановский, Кирилл Федорович (1963) 'О взаимоотношении стихотворного ритма и тематики.' – *American contributions to the 5th International Congress of slavists, vol. 1*. The Hague: Mouton, 287-322.
- Tarlinskaja, Marina (1985) Meter and Meaning: The Semiotic Function of Verse Form. – *In Memory of Roman Jakobson: Papers from the 1984 Mid-American Linguistic Conference*. Edited by G. Youmans, D. Lance. Columbia, Mo.: Linguistics Area Program, 75-93.
- Tarlinskaja, Marina; Oganessova, Naira (1986) 'Meter and Meaning. The Semantic Halo of Verse Form in English Romantic Lyrical Poems.' – *American Journal of Semiotics* 4, 85-106.
- Tarlinskaja, Marina (1993) *Strict Stress Accent in English Poetry Compared with German and Russian*. Calgary: University of Calgary Press.

Zuntz, Günther (1951) 'On the Etymology of the Name Sappho'. – *MH* 8, 12-35.

Ure, Percy Neville (1929) *The Outer Greek World in the Sixth Century*. *Cambridge Ancient History* 4:99. Cambridge: Cambridge University Press.

West, Martin Litchfield (1982) *Greek Metre*. Oxford: Clarendon Press.

West, Martin Litchfield (1987) *Introduction to Greek Metre*. Oxford: Clarendon Press.

Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich von (1913) *Sappho und Simonides: Untersuchungen über griechische Lyriker*. Berlin: Weidmann.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks järelõppööüldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anni Arukask

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 17.08.1991)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Sappho saphilise stroofi ja kuusteistsilbiku meetriline ja semantiline struktuur“

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Maria-Kristiina Lotman,

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, Anni Arukask 26.05. 2017